

Tigbεmɔnmɔnt tà
Mark
kεle' tù nnɔ
Nà wɔngh kugbɔnku kuu te
ma bo

Mark ɲa yé Yesu ya tondb piik nin bile nnɔ ya uba. Ama u cii' Yesu ya gber Pιer nin Pɔl saan nε, kimε u tien' bi'saan ki wuɔke'. U kεle' kugbɔnku kuu ki de' binib bà nnɔ ya biba ɲa yé Sufmbε. Wa kεle' ku'ni bi maa' Yesu ma bo, ka kεle' Yesu len' tigber tà nnɔ mɔ nĩ fɔke, ama u tùɔre' ki kεle' Yesu sɔnsɔn' itùɔn yà nin u tien' miyɔkm ya bont tà kε, ki wuɔn' Yesu buu' biwiεnb nin wɔn nin Sufmbε ya ciεnb finfinde' ma bo nε.

Mark cin' u'gbɔnku ma nnɔ, u wuɔn' ki ye Yesu yé Uwien ya Bijε nε (1:1), ki tĩ tonde' nin wɔn Yesu, Uwien ya Bijε ya kuum udɔpɔnpɔn bo ya gber (15:39).

Bi li fre kí gbiire Mark ya gbɔnku ibɔk ile. Libɔkkpiεkl cinh iyul 1:1 kí tĩ baa iyul 8:26 nε libɔkliel cinh iyul 8:27 kí tĩ baa 16:20. Kugbɔnku kuu ya bɔkkpiεkl ni (1:1–8:26), Yesu buu' biwiεnb, ki ɲɔre' isεnpol binib saan, ki wɔkn' binib Uwien ya gber. Ama wa yíε binib ń bende u yé udaan wà nε ka toh binib mɔ ń tɔke u yé udaan wà. Kugbɔnku kuu ya bɔkliel ni (8:27–16:20), Mark yíε wɔ ń wuɔn binib kí ye Yesu yé Uwien ya Bijε nε. U yé Uwien ya Bijε ma nnɔ, nε cère' u teh miyɔkm ya bont.

Imɔn, Yesu yé Uwien ya Bijε nε, ama u tuo' ki tien' u'ba unisaal ki tuo' Uwien ya ɲɔbu bó, ki jin' ijend

ki tì kpo' udəpənpən bo.

*San wà siih binib Uwien ya ñunm ya gber
(Matie 3:1-12; Luk 3:1-18; San 1:19-28)*

¹ *Uwien ya Bijε *Yesu Kristo ya gbεmənəmōnt ya cinm. ² Tù cin' tən *Uwien ya ñəbonsəknl Esayi là kɛle' ma u'gbənkɛ ni ki ye:

«Liike, n li sən n'tond wə rí liere ηε,
kí lá tùɔre a'sen.

³ Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:
«Tùɔre mən Yonbdaan ya sən,
kí cubn u'sengbɛnmu kí de wə.»

⁴ Nnə nε San wà siih binib Uwien ya ñunm baa' ki te kupenpelku ni, ki kpaandeh ki teh: «Lèbre mən ni'tetem, rí sīi nε Uwien ya ñunm ηə Uwien rí fère nε ni'biere.» ⁵ Nε Sude ya tinfɛnm yaab kε nin Yerusalem yaab kε bàareh u'saan ki kpiireh bi'biere, nε u siih bε Uwien ya ñunm Sudɛn ya kpenl ni.

⁶ San là guo liliɛrl là nnə bi taa' ñəkma ya kobr nε ki lòn' lè. U là gbin kugbənkɛ ya ningbɛnl nε u'ciɛk ni. U là jinh inacu nin tisiir nε. ⁷ U là təkɛh linigol nnə ki teh: «Uba li paan n'puoli bó ní ki ηməbe mituəm ki cɛn' nni. Ma kpε rí b̀̀ɔn kí lore u'tacɛningbɛn. ⁸ Min taa' miñunm nε ki sīi' nε Uwien ya ñunm. Wəɔn nε lá li cère *Mifuoñaanm rí jire ní ni'bo.»

*San sīi' Yesu Uwien ya ñunm
(Matie 3:13–4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)*

⁹ Tə, i ya dɛn nε *Yesu ñɛn' Nasaret, udu wà te Galile ya tinfɛnm ni nnə ki baa' San saan. Nε San sīi' wə Uwien ya ñunm Sudɛn ya kpenl ni. ¹⁰ *Yesu

ñeh miñunm ni uyo wà nnɔ ne ki laa' kutaaku kere', ki laa' *Mifuoñaanm jinh ní ki naan unenjel, ki lá kèle' u'bo. ¹¹ Ne unieke uba ñen' paaki bó ní ki ye: «Sin, a yé n'bijε ne, n yíe ηε ne n'yεnm songe a'bo.»

Satan biike' Yesu

¹² I ya tàan bo, ne *Mifuoñaanm taa' *Yesu ki jon' kupenpelku ni. ¹³ U là tien' len iwien pinan ne, ne *Satan bikreh wɔ. U te nin kumuɔku ni ya went ne, ne Uwien ya tondb toreh wɔ.

Yesu cin' u'tuonl Galile ni

¹⁴ Tɔ, ní tete ne bi lá cuo' San ki pekɔ'. Ni ya puoli bó ne *Yesu jon' Galile ki tí kpaandeh Uwien ya gbεmɔnmɔnt, ¹⁵ ki teh: «Uyo baa'-a! Uwien ya bεl nekɔ' ní ηɔ. Lèbre mɛn ní'tetem, kí teke tigbεmɔnmɔnt kí ji.»

*Yesu yin' bijenbeb binan be ní paan u'bo
(Matie 4:18-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)*

¹⁶ *Yesu cuonh ki kpàakeh Galile ya ñunciεnm, ne ki laa' Simɔn nin u'ninjε Andre te ki wiεnh bubebu. Bi là yé bijenbeb ne. ¹⁷ Ne u tɔke' be ki ye: «Paan mɛn n'bo ní, ηɔ ní cère ní li taakeh binib ki dienh nni.» ¹⁸ Bi dàan' bi'bàan i ya tàan bo, ne ki paan' u'bo.

¹⁹ U jende' waamu ki pukɔ', ne ki tí laa' Sebede ya bijieβ Saak nin u'ninjε San te bi'ñerbu ni, ki tùɔreh bi'bàan. ²⁰ *Yesu yin' be i ya tàan bo ne bi dàan' bi'baa Sebede nin u'tonsɔnb buñerbu nnɔ ni, ki paan' u'bo.

*Yesu ηɔre' usεnpol uje uba saan
(Luk 4:31-37)*

²¹ Yesu nin u'panpaankaab tĩ baa' Kapernawum ya du ni. *Saba ya daali ne *Yesu kɔn' bi'taanl ya duku ni, ki wɔknh binib Uwien ya gber. ²² Nĩ cuo' binib bā cengeh u'bó nnɔ miyɔkm cɛɛn, kime wa wɔknh be ten *Yiko ya wɔnwɔknb wɔknh ma bo, u wɔknh be ten unil wà du u wɔknh nà bo ne.

²³ Ujɛ uba mɔ là te *Sufmbɛ ya taanl ya duku nnɔ ni usɛnpol ŋaake wɔ, ne u wuure' ²⁴ ki ye: «Nasaret ya Yesu, tinbi nin sin tu le ne? A baa' á lá boln te ne-ɛɛ? N ben a yé udaan wà. A yé Uwien ya Niŋaan ne.» ²⁵ Ne *Yesu tien' u'bo ki ye: «Ŋmile, kí siere ujɛ wuɔ saan.» ²⁶ Ne usɛnpol nnɔ ŋɔnŋange' ujɛ nnɔ nin ufaa, ki wuure' ki gbien', ne ki siere' u'saan. ²⁷ Ne nĩ cuo' bi'ke miyɔkm cɛɛn. Nen saan ne bi niireh tɔb ki teh: «Nĩ yé be sɔ? U wɔknh miwɔknfɛnm ne ki du mi'bo-a, ki wɔbndeh isɛnpol mɔnɔn ĩ tuonh u'ñɔbu bó-a!» ²⁸ Nen bo ne *Yesu ya yel kpére' Galile ya tinfɛnm ni ni'ke saan.

*Yesu buu' binib bā bun iwien ke ya bol
(Matie 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ *Yesu nin bā pɛ u'bo nnɔ ŋɛn' litaanl ya duku nnɔ ni, ne ki jon' Simɔn nin Andre den. Saak nin San mɔ pĩere' be. ³⁰ Tɔ, Simɔn ya cɔbnaa dɔ ki bun, u'gbɛnɛnt ton. Ne bi pɔk ki tɔke' *Yesu ki ye u bun, ³¹ ne u baa' u'saan ki cuo' u'nuɔ ki fin' wɔ. U'gbɛnɛnt sɔnge' ne u cɛnde' be.

³² Ni'daali ya tajuɔku uwien lu' ma nnɔ, ne bi tukeh bā bun iwien ke ya bol nin isɛnpol ŋaake bā nnɔ ke ya bol ki bāareh *Yesu saan. ³³ Udu nnɔ ya nib ke là taan' Simɔn nin Andre den ne bunañɔbu saan. ³⁴ Ne *Yesu buu' binib bā bun iwien ke ya bol

bi yebe, ki ñore' isenpol binib saan i yebe ka cèreh i lienh, kimε i ben wɔ.

Yesu tɔke' binib Uwien ya gber Galile ya tinfenm ni

(Luk 4:42-44)

³⁵ Utenɲafaa ne *Yesu fii' ni biike ki ñen' ki jon' nib ña te nà saan ki ti kàareh. ³⁶ Ne Simɔn nin u'tontɔknlieb mɔ fii' ki ñen', ki nuunh wɔ, ³⁷ bi ti laa' wɔ ma nnɔ, ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Binib ke nuunh ñe ne.» ³⁸ Ne u tɔke' be ki ye: «Tí jo men nitɔnn bó, itengbaan yà te kɔnkɔnm nnɔ ni ño rí ti tɔke Uwien ya gber ni'mɔ bó. Kimε nen bo ne n baa'.» ³⁹ Ne ki taa' be ki jon' Galile ya tinfenm ke ni, ki ti kɔh Sufmbε ya táan ya dur ni, ki kpaandeh Uwien ya gber, ki ñuɔh isenpol binib saan.

Yesu cère' ujend uba lùore'

(Matie 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Ujend uba baa' *Yesu saan, ne ki gbaan' u'nintuɔli, ki gbáan' wɔ ki ye: «A yíe la, a li fre kí cère rí lùore.» ⁴¹ Yesu muɔ' wɔ micεckm cεen, ne ki tɛnde' u'nuɔ, ki me' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: «N yíe, lùore.» ⁴² I ya táan bo ne lijendl nnɔ pɔk ki gben' ne u lùore'. ⁴³ Nen saan ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye wɔ rí li joh, ne ki kpekpe' u'bo, ⁴⁴ ki ye: «Liike a'yul bo ki la tɔke nil, ama jo tí ti le utɔtuɔrke, kí tien milùorm ya tuɔrl ten Moyis là ye be rí li teh ma bo. Nen ne li wuɔn kí ye a lùore'.» ⁴⁵ Ama uje nnɔ bure' ma nnɔ, u ti kpaandeh tigber nnɔ ni'ke saan ne. U tien' nnɔ ma nnɔ, ne *Yesu ña ji li fre kí kɔ du uba ni, ka bɔle'. U là juonh idugbaan ne nib ña te nà saan. Ne binib ñeh ni'ke bó ki bàareh u'saan.

2

*Uje uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cèrè' u faake'
(Matie 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Iwenkàankɛ gèbre', nɛ *Yesu liebe' ki jon' Kapɛrnawum ya du bó. Binib cii' u te u càan' iden ya nnɔ ni, ² nɛ linigol taan' ni'saan ki yebe haali fɛnm ɲa ji ti te nañɔbu ni mɔnɔn. Nɛ u tɔkeh bɛ Uwien ya gbɛr. ³ Tɔ, binib biba tuke' uje uba u'taan nin u'nuɔ kɛ faan' ki baa' Yesu saan. Binib binan nɛ là tuke' wɔ. ⁴ Linigol nnɔ bo ba ní fre kí taa wɔ kí nɛnde *Yesu ma nnɔ, nɛ ki don' u te kudulekaaku kùà ni nnɔ ya paaki, ki cube' libònl u se nà saan nnɔ, nɛ ki taa' uje nnɔ ki kuɔn' ki yekn' nin linagenl nnɔ ki ble' *Yesu ya nun bó. ⁵ *Yesu laa' bi teke' wɔ ki jin' ma nnɔ, nɛ u tɔke' uje nnɔ ki ye: «N'bukɛ, n fèrè' ɲɛ a'biere ɲɔ.»

⁶ *Yiko ya wɔnwɔknɔ biba kɛ ni'saan ki maaleh bi'fèl ni ki teh: ⁷ «Bɛ tien' uje wuɔ lienh nɔ nnɔ? U sukreh Uwien nɛ. Uwien baba ɲa ní la, ɲmɛ li fre kí fèrè binib bi'biere?» ⁸ *Yesu pɔk ki bɛnde' u'yɛnm ni bi maaleh ma bo nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni maaleh nɔ nnɔ ni'yɛnm ni? ⁹ Ni lɛ ba faa? N tɔke uje wuɔ kí ye n fèrè' wɔ u'biere nɛ faa bii wɔ ní fii kí yuure u'nagenl kí li cuonh nɛ faa? ¹⁰ Nɛn bo, n li wuɔn nɛ kí ye Unil ya Bijɛ ɲmɔbe mituɔm uɲɛndun wuu ni wɔ ní fèrè binib bi'biere.» Nɛ ki tɔke' uje wà ya nuɔ nin u'taan faan' nnɔ ki ye: ¹¹ «N lienh sin nɛ, fii kí yuure a'nagenl, kí li kunh.»

¹² I ya tàan bo nɛ u fii' ki yuure' u'nagenl ki ñɛn' saali bi'kɛ ya nun bó. Ní cuo' bi'kɛ miyɔkm cɛɛn nɛ bi pèkeh Uwien ki teh: «Ti fii' ma, ta laan laa' niɛ ya bonn ya tunbu.»

Yesu yin' Lefi wɔ́ rí paan u'bo
(Matie 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ *Yesu liebe' ki jon' Galile ya ñunciem ya gbaal, ne binib ligol bàareh u'saan, u tɔkeh be Uwien ya gber. ¹⁴ U joh ma nnɔ ne ki laa' ulenpotekl uba ke lenpotekbùol, bi yih wɔ́ Lefi u yé Alfe ya bije. Ne *Yesu tɔke' wɔ́ ki ye: «Paan n'bo ní.» Ne u fii' ki paan' u'bo.

¹⁵ Ni ya puoli bó ne *Yesu te Lefi den ki jinh tijier. Bilenpotekb ligol nin bibierdenb mɔ́ là ke wɔn nin u'panpaankaab saan ki jinh tijier, kimε bi là paakeh u'bo ki yebe. ¹⁶ *Yiko ya wɔnwɔknb biba, bà yé *Farisienmbε nnɔ laa' *Yesu nin bilenpotekb nin bibierdenb te ki jinh tijier ma nnɔ ne bi niire' u'panpaankaab ki ye: «Be tien' u te ki jinh nin bilenpotekb nin bibierdenb-i?»

¹⁷ *Yesu cii' bi len' ma bo, ne ki tɔke' be ki ye: «Binib bà ñmɔbe laanfie ña nuunh dɔktie, bà bun ne nuunh dɔktie. Ma baa' rí yin nimɔnb, n baa' rí yin bibierdenb ne.»

Uñólòle ya gber
(Matie 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Uyo uba ne San ya panpaankaab nin *Farisienmbε là lùo buñɔbu, ne binib biba baa' ki lá niire' *Yesu ki ye: «Be tien' San ya panpaankaab nin *Farisienmbε yaab lùoh buñɔbu a'yaab ben ña lùoh?» ¹⁹ Ne u jiiin' be ki ye: «Binib bà bi yin' be upiikuɔn li fre kí lòle buñɔbu uyo wà piice laan te bi'saan-ii? Piice laan te bi'saan la, ba rí fre kí lòle ñɔbu. ²⁰ Ama uyo uba we ní be rí ñen piice nnɔ bi'saan ufaa. U ya yo ne bi li lòle buñɔbu.» ²¹ Ne ki tí ye: «Uba ña rí taa kpelcefènku ya jenl kí lekn

lilierkpaal. U tien' nnɔ la, kukpɛlɛfɛnku ya jenl nnɔ li kɛre lilierkpaal nnɔ nɛ libɔnl nnɔ ɔ yɛbre kɔ pukn. ²² Uba mɔ ɲa ɔ taa midaam mɔ ɲa laan muɔ' ki ben' kɔ piɛke iyɔkpaan ni. U tien' nnɔ la, midaam nnɔ li kpɛn iyɔl nnɔ, kɔ wule kɔ ɲɛnde nɛ iyɔl nnɔ mɔ ɔ saa. Bi piɛkeh midaam mɔ ɲa laan muɔ' ki ben' iyɔfɛn ni nɛ.»

Saba ya daali ya gbɛr
(*Matie 12:1-8; Luk 6:1-5*)

²³ *Saba uba ya daali nɛ *Yesu nin u'panpaankaab gbɛbreh ikpɔan iba ni. Bi cuonh ki joh ma nnɔ nɛ u'panpaankaab coh ijifen* ki cienh. ²⁴ Nɛ *Farisienmbɛ niire' *Yesu ki ye: «Bɛ tien' a'panpaankaab teh yiko kɔn' nɔ *Saba ya daali?» ²⁵ Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Na laan kaan' *Dafid lɔ tien' ma bo nɛ-ɛɛ? Wɔn nin u'nib ɲa lɔ ɲmɔbe jier ma mikɔnm cuo' bɛ nnɔ ²⁶ u kɔn' Uwien ya ninbonl ni, uyo wɔ Abiyatar lɔ yɛ bitɔtuɔrcienb ya cien nnɔ, ki taa' kpɔnɔ wɔ bi taa' ki de' Uwien nnɔ ki ɲmɔn', nɛ ki de' wɔn nin bɔ tɔke nnɔ bi'mɔ ɲmɔn'. Ama bitɔtuɔrkaab baba nɛ lɔ ɲmɔbe usɛn bɛ ɔ ɲmɔn kpɔnɔ nnɔ.» ²⁷ Nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Unisaal bo nɛ Uwien sien' *Saba ya daali, na yɛ *Saba ya daali bo nɛ Uwien ɲɛn' unisaal. ²⁸ Nɛn bo, Unil ya Bijɛ nɛ ɲmɔbe usɛn wɔ ɔ wuɔn bi li tien nɔ haali *Saba ya daali mɔnɔn.»

3

Ujɛ uba ya nuɔ uba faan', Yesu cɛrɛ' u faake' Saba ya daali
(*Matie 12:9-14; Luk 6:6-11*)

* **2:23** Liike Matie 12:1.

1 *Saba uba ya daali nε *Yesu tí liebe' ki kɔn' *Sufmbε ya taanl ya duku ni. Ujε uba mɔ te len u'nuɔ uba faan'. 2 Nε bi sekndeh ki likeh u li cère ujε nnɔ ní faake *Saba ya daali bii wa ní cère wɔ ní faake, kime bi là nuunh bi li dule nà bo kí biin wɔ nε. 3 Nε *Yesu tɔke' ujε wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «fii kí sere siik ni.» 4 Nε ki niire' bε ki ye: «*Saba ya daali la, unil ηmɔbe usen wɔ ní tien nà mɔn bii nà bre nε? U ηmɔbe usen wɔ ní ηmien unil bii wɔ ní ku wɔ nε?» Ba jiin' wɔ. 5 Nε u liike' bε ki gɔbre' ki bòn' nin ubenpiebe, u'yεnm saa' bi'yufaa bo, nε u tɔke' ujε wà ya nuɔ faan' nnɔ ki ye: «Tende a'nuɔ.» U tende' u'nuɔ nε u jire' u'ciem. 6 Nεn saan nε *Farisienmbε ñen', ki taan' ki kèle' i ya tàan bo nin Herod yaab bε ní gbiere kí liike bi li tien ma kí ku Yesu.

Linigol taan' Yesu saan

7 Nε *Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan ki bure' miñunciem bó, nε linigocienl paan' u'bo. Linigol nnɔ ñen' ní Galile ya tinfenm ni nin Sude ya tinfenm ni 8 nin Yerusalem ni nin Idume ya tinfenm ni nin mitinfenm mà te Suden ya kpenpuol nnɔ ni nin Tir nin Sidon ya tinfenm ni nε. Bi là yebe cεen nε. Bi cii' *Yesu teh miyɔkm ya bont ma nnɔ nε cère' bi baa' u'saan. 9 Nε u tɔke' u'panpaankaab ki ye bε ní taa buñerbu kí pùkn miñunm bo wɔ ní kɔ ηɔ linigol nnɔ la pεbe wɔ. 10 Kime u là cère' binib faake ki yebe ma nnɔ nε biwiεnb kε kpieleh bε ní nènde kí mε wɔ. 11 Isenpol yà ηaake binib nnɔ laa' wɔ la, ì cèreh bi gbaandeh u'nintuɔli nε ki wuureh ki teh: «A yé Uwien ya Bijε nε.» 12 Ama *Yesu tengeh isenpol nnɔ bo nε ki teh ì la cère binib ní bende u yé udaan wà.

*Yesu gènde' u'tondb piik nin bile
(Matie 10:1-4; Luk 6:12-16)*

¹³ Ni ya puoli bó nε *Yesu don' lijuəl bo, ki yin' u yíe binib bà nnə. Bi baa' u'saan, ¹⁴ nε u gènde' binib piik nin bile bε rí li tuu ki te u'saan, nε ki yin' bε u'tondb. U gènde' bε wə rí li sənɥ bε bi tí təkɥ binib tigbɛmɔnmɔnt nε, ¹⁵ kí li ηməbe mituəm ki ηuəɥ isɛnpol binib saan. ¹⁶ U gènde' binib piik nin bile bà nnə ya yel sɔ: Simɔn, u baan' wə Pier ¹⁷ nin Sebede ya bijieɓ Saak nin u'ninjε San, u baan' bε Bowanɛrgɛs, ni'tingi si: «itɛtɛn ya nib» ¹⁸ nin Andre nin Filip nin Batelemi nin Matie nin Toma nin Alfe ya bijε Saak nin Tade nin Simɔn wà ya nun mɔn u'du ya gbɛr bo ¹⁹ nin Sudas Iskariyɔt wà lá li kuəre wə nnə.

*Biba ye Yesu ηməbe Belsebul ya tuəm nε
(Matie 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)*

²⁰ *Yesu kun' nε linigol tí taan' u'saan haali wən nin u'panpaankaab ηa tí ηməbe fɛnm bε rí ji jier mɔnɔn. ²¹ U'den yaab cii' nǐ te nnə nε bi baa' bε rí taa wə. Kimε bi maaleh ki teh u waare' nε.

²² Tɔ, Yiko ya wən wəknb bà řɛn' Yerusalem bó ní nnə lienɥ ki teh Belsebul nε ηaake wə. Wən isɛnpol ya cien nε dienɥ wə mituəm u ηuəɥ isɛnpol binib saan. ²³ Nε u yin' bε ki pɔn' bε mikpɛnjɛnm ki ye: «*Satan li tien mila kí ηɔre wən *Satan? ²⁴ Libel liba ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ηmiel ni la, libel nnə li juore fɛnm nε. ²⁵ Iden iba mɔ ya nib bore' tɔb ki kɔnh bi'ηmiel ni la, iden nnə li juore fɛnm nε. ²⁶ Nɛn bo nε *Satan liɛbe' ki kɔnh nin u'ba la, u li gben kí juore fɛnm nε.

27 «Uba ŋa ní fre kí kɔ uɛfaa den kí fie u'bont ka ŋmɔbe tuɔm mà u li kpiɛ kí lòle wɔ kí yaan. U lòle' wɔ la, u ya yo nɛ u li fre kí kɔ u'den kí fie u'bont kɛ. 28 N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, Uwien li fère binib bi'biere kɛ, kí fère bɛ bi suke' wɔ isuk í yɛbe ki kpɛ ma kɛ. 29 Ama, unil suke' *Mifuoñaanm mɛn la, Uwien ŋa ní fère wɔ, u'biere li juore u'bo nɛ haali uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm.» 30 Bi tɔke' wɔ ki ye usɛnpol nɛ ŋaake wɔ ma nnɔ, nɛ cère' u len' nnɔ.

Yesu ya naa nin u'ninjiɛb

(Matie 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Tɔ, *Yesu ya naa nin u'ninjiɛb baa' ní ki lá te saali, nɛ ki sɔn' bɛ ní tĩ yin wɔ. 32 Linigol kɛ ki guɔn' wɔ, nɛ bi tɔke' wɔ ki ye: «A'naa nin a'ninjiɛb [nin a'ninsiɛb]* te saali ki nuunh ŋɛ.» 33 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Ŋmɛ nɛ yé n'naa? Bi lɛ yé n'ninjiɛb-i?» 34 Ki liike' ki bòn' binib bà kɛ ki guɔn' wɔ nnɔ nɛ ki ye: «Liike mɛn, n'naa nin n'ninjiɛb sɔ. 35 Unil wà kɛ teh Uwien yíe nà la, wɔn nɛ yé n'ninjɛ, ki yé n'ninɛ, ki yé n'naa.»

4

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm

(Matie 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 *Yesu tí liɛbe' ki jon' Galile ya ñunciɛnm ya gbaal ki tĩ wɔknh binib Uwien ya gber. Linigociɛnl tí taan' u'saan nɛ u kɔn' ki kɛle' buñɛrbu ni miñunm bo. Linigol nnɔ kɛ te miñunm ya gbaal. 2 Nɛ u wɔknh bɛ tibont tù yɛbe mikpenjenm ni, ki tɔkeh bɛ ki teh: 3 «Li cengeh mɛn, ukpaal uba

* **3:32** Bi kpiɛ' ki kɛle' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni nin a'ninsiɛb ŋa te tu'ni.

nε jon' wə́ rí tĩ plè tibonbuor ya bim. ⁴ U plèh ma nnə́, miba lu' usengbe, nε inuə́n baa' ki lá jin' mè. ⁵ Mitəm lu' kutentiəku bo, tən bim n̄a yεbe nà saan. Tən bim n̄a yεbe ma nnə́, nε mĩ pən' tonm. ⁶ Uwien n̄en' ki tonge', nε ki sɛ' mè. Ma n̄məbe n̄aan mən mən ma nnə́, nε mĩ waan', ki kpo'. ⁷ Mitəm m̄o lu' kujegorku ni. Nε kujegorku kpére' ki wəbn' mè nε ma lùon'. ⁸ Mitəm m̄o lu' kitin mən mən k bo, ki pən', ki kpére', ki lùon'. Miba lùon' pitata, mitəm piluoluob, mitəm m̄o kokobk.» ⁹ Nε ki tí ye: «Wà n̄məbe litubl la, wə́ rí cii.»

*Bε tien' Yesu pəh binib mikpenjenm-i?
(Matie 13:10-17; Luk 8:9-10)*

¹⁰ *Yesu nin u'tondb piik nin bile nin binib bà tuu ki paakeh u'bo nnə́ tĩ te bi'baba ma nnə́, nε bi niire' wə́ mikpenjenm nnə́ ya tingi. ¹¹ Nε u j̄iin' bε ki ye: «Uwien nε cère' ninbi bende' u'bel ni ya gbəbəlkaar. Binib bà n̄a te u'bel ni nnə́ wən, nĩ yé bən bo mikpenjenm baba nε, ¹² n̄o <bε rí li likeh ka lenh, kí li cengeh ka ciih ni'tingi, nnə́ n̄a n̄í la, bi cii' ni'tingi, ki lèbre' bi'tetem la, Uwien li fère bε bi'biere nε.> »

*Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm ya tingi
(Matie 13:18-23; Luk 8:11-15)*

¹³ *Yesu niire' bε ki ye: «Na cii' mikpenjenm miε ya tingi la, ni li tien mila kí cii mà kε s̄ien' nnə́ ya tingi? ¹⁴ Mikpenjenm nnə́ ya tingi so: ukpaal nnə́ te tən unil wà təkheh binib Uwien ya gber nε. ¹⁵ Mibim mà lu' usengbe nnə́ yé binib bà ciih Uwien ya gber, *Satan bàareh i ya t̄aan bo ki lá n̄endeh tũ bi'f̄el ni

nε. ¹⁶ Mibim mà lu' kutentiεku bo nnə mə yé binib bà ciuh Uwien ya gber, ki teknh tù tontonm nin uyensange, ¹⁷ ama ka cèreh tù kpaakeh ñaan bi'fèl ni nε, nε ta wuəkreh bi'ni mə. Liwəbl bii ijend tu' bε tu'bo la, bi pək kí wiε Uwien ya sən nε. ¹⁸ Mibim mà lu' kujεgorku ni nnə mə yé binib bà ciuh Uwien ya gber, ¹⁹ nε uɲendun wuu ya gber nin lifaal ya yεnmaale yà lεreh binib nnə nin tibont kε ya yεnmaale kəh bi'fèl ni, ki wəbndeh tù, ki cèreh ta ní fre kí sən tuonl. ²⁰ Mibim mà lu' kitinmənman k bo nnə mə yé binib bà ciuh tigber nnə, ki teknh tù, ki te tən mibim mà lùonh nε. Miba lùonh pitata, mitəm piluoluob, mitəm mə kokobk.»

Lifrl ya kpenjεnm
(Luk 8:16-18)

²¹ Nε *Yesu tí təkε' bε ki ye: «Unil sε' lifrl la, u li taa kusεnku kí cubn li bo-oo? Bii u li taa lè kí sien igado ya tingi-ii? Wa ní taa lè kí tuən likpεnkpenl bo ka-aa? ²² Kimε niba ηa te ki buə ηə ba lá li lε nε, niba mə ηa ní juore kí li buə ηə ka lá li ñε upaan bo. ²³ Wà ηməbe litubl la, wə ní cii.»

²⁴ U tí təkε' bε ki ye: «Liike mən ni'yul bo nin ni ciuh tigber tà nə. Ni taah nà ki bıkreh tibont ki dienh binitəb nnə Uwien mə li taa nən nε kí biike kí de nε. U li biike kí gēbre nnə mənən kí de nε. ²⁵ Kimε wà ηməbe la, bi li de wə kí pukn nε. Wà ηa ηməbe la, bi li tonde kí fie u ηməbe nà waamu nnə mənən nε.»

Kitink cèreh tibonbuor pεh ma bo ya kpenjεnm

²⁶ Yesu tí len' ki ye: «Uwien ya bεl naan tibonbuor ya bim mà uje uba bule' mē u'kpàabu ni nε. ²⁷ U gəh-əə, u likeh ñonku nin wien ni-ii, mibim nnə pεh

nε ki kpienh, wa ben mĩ teh ma bo. ²⁸ Kitink nε cèreh mĩ pɛh, ki cinh ki kpienh, kí tí pobe kí maa, kí tien ijifen, kí fɔre nin mibim. ²⁹ Nĩ lá ben' ki kpaan' micem la, nε wɔ ní taa puoko kí jo kí tí ce.»

Mibim mà ñilke ya kpenjenm
(*Matie 13:31-32, 34; Luk 13:18-19*)

³⁰ *Yesu tí len' ki ye: «Ti li taa ba kí nenge Uwien ya bɛl-i? Ti li taa milɛ kpenjenm ba kí nenge lè? ³¹ Li naan mibim mà bi yih mɛ mutaar nnɔ nε. Mɛn nε yé mibim mà ñilke tikpinsir kɛ ya bim ni kitink bo. ³² Ama bi bule' mɛ la, mĩ li pɛ kí kpére kí gèbre kpinsiiku kɛ kpinsiiku, kí tien isigben yà gbenge. Inuɔn li fre kí tere isigben nnɔ ya sɔnge ni kí li kɔ mɔnɔn.»

³³ *Yesu taah mikpenjenm ma sɔ ya bol mĩ yɛbe ki tɔkeh binib Uwien ya gbɛr, bi li fre kí cii ma bo. ³⁴ Wa tɔkeh bɛ tuba ka pɔn' bɛ kpenjenm. Ama wɔn nin u'panpaankaab lá te bi'baba la, nε u tɔkeh bɛ mikpenjenm nnɔ kɛ ya tingi.

Yesu cère' kutafaaku ñmile'
(*Matie 8:23-27; Luk 8:22-25*)

³⁵ Nĩ'daali ya taajuɔku, uwien benh wù ní kɔ ma nnɔ, nε Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cère mɛn tí puore kí jo miñunciɛnm ya gbaatɔl bó.» ³⁶ U cèbe' linigol nnɔ, nε u'panpaankaab kɔn' u'saan buñɛrbu ni ki tuke' wɔ ki bure'. Iñertɔ mɔ là pɛ bi'bo. ³⁷ Bi joh ma nnɔ nε kutafaabiiku kuba fii', ki cèreh iñungbegbel fih ki yildeh buñɛrbu nnɔ bo, nε miñunm kuonh bu'ni haali bù tí benh bù ní gbe. ³⁸ Nin nɛn kɛ ñɔ *Yesu wɔn dɔ buñɛrbu ni nε puoli bó ki gɔh ki kuu liyukukul. Nε bi baa' ki lá finde' wɔ

ki tǎke' wǎ ki ye: «Cenbaa, ti benh tí luu, nε ηa tǎngee?» ³⁹ Nεn saan nε u finde', ki tien' kutafaaku nnǎ bo, nε ki tǎke' miñunm nnǎ ki ye: «Duǎn suoo.» Nε kutafaaku go, ni'ke ηmile' cim. ⁴⁰ Nε u niire' bε ki ye: «Bε tien' ni sen' bujεwaanbu nǎ nnǎ? Na laan biε ki ηmǎbe tekjim nε-εε?» ⁴¹ Bujεwaanbu cuo' bε ki gbien' nε bi niireh tǎb ki teh: «U cinbe ki yé bε ya nitunbu sǎ, kutafaaku nin miñunm kε tǐ boh wǎ?»

5

Usenpol ηaake uje uba Yesu ηǎre' wǎ (Matie 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ *Yesu nin u'panpaankaab tǐ baa' miñunciem ya gbaatǎl, Gerasa yaab ya tinfem ni. ² U ñeh buñerbu ni uyo wǎ nnǎ nε uje uba pǎk ki ñen' ikul bó ní ki cendeh wǎ. Usenpol nε là ηaake wǎ. ³ U là kǎ bi subeh binib tijǎlulnt tǎ ni nnǎ nε. Bi lǎle' wǎ tikudǎkr mǎnǎn la, u cienh tǔ nε. Nεn bo nε uba ηa ji là li fre kí cuo wǎ. ⁴ Bi là taah mugbiemu nin tikudǎkr nε ki lǎoh wǎ, nε u cienh tikudǎkr nnǎ ki kǎh mugbiemu nnǎ. Uba ηa là li fre wǎ. ⁵ U là tuu ki te ikul nnǎ ni nin igbengben bo nε ñǎnku nin wien ni ki wuureh, ki taah iten ki bungreh u'ba.

⁶ U te fǎnfǎkm, ki laa' Yesu, nε ki sen' ki lá gbaan' u'nintuǎli, ⁷ ki wuure' ufaa bo ki ye: «Yesu, Uwien wǎ ηa ηmǎbe Nacentǎ ya Bijε, min nin sin tu lε nε? N gbáanh ηε nε, Uwien bo, la jǎnde nni.» ⁸ Yesu tǎke' usenpol nnǎ ki ye wǎ ní siere uje nnǎ saan ma nnǎ nε cǎre' u len' nnǎ. ⁹ Nεn saan nε *Yesu niire' wǎ ki ye: «Bi yih ηε ba?» Nε u ye: «Ti yεbe ma nnǎ, bi yih nni Ligol nε,» ¹⁰ ki tǔǎreh ki gbáanh wǎ ki teh u la ηǎre bε kí ñen mitinfem nnǎ ni.

¹¹ Tɔ, fangambɛ biba mɔ là te ni'saan ligbɛngbɛnl bo ki yebe ka dindin, bi kpaah bɛ. ¹² Nɛ isɛnpol nnɔ gbáan' *Yesu ki ye wɔ́ n̄ cèbe yè, yè n̄ jo kí t̄i kɔ́ fangambɛ biɛ nɔ. ¹³ U tuo', nɛ ɪ siere' uje nnɔ saan, ki t̄i kɔ́n' fangambɛ nnɔ. Nɛ fangambɛ nnɔ kɛ sɛn' ki tinde' ligbɛngbɛnl, ki t̄i lu' miñunm ni ki luo'. Fangambɛ nnɔ là li baa tɛn itur ile.

¹⁴ Bà kpaah fangambɛ nnɔ sɛn' ki jon' udu ni nin idugbaan ki t̄i tɔ́ke' binib tigbɛr nnɔ. Bi cii' t̄u ma nnɔ, nɛ ki baa' bɛ n̄ lá liike nà tien'. ¹⁵ Bi baa' *Yesu saan ki laa' uje wà isɛnpol yà yebe là ñaake wɔ́ nnɔ ya yɛnm jire' u kɛ ki guo, nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ. ¹⁶ Nɛ binib bà là te ni'saan ki laa' *Yesu cère' uje nnɔ faake' ma bo nin nà tien' fangambɛ nnɔ tɔ́ke' bɛ ni'kɛ. ¹⁷ Nɛ bi gbáan' *Yesu ki ye wɔ́ n̄ ñɛ bi'tinfɛnm ni.

¹⁸ Nɛ u liebe' ki kɔ́n' buñɛrbu. U liebeh wɔ́ n̄ t̄i kɔ́ buñɛrbu ma nnɔ nɛ uje wà isɛnpol là ñaake wɔ́ nnɔ gbáanh wɔ́ ki teh wɔ́ n̄ cère wɔ́ n̄ paan u'bo. ¹⁹ Nɛ u ȳiɛ', ki tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Liebe kí kun kí t̄i tɔ́ke a'den yaab Yonbdaan muɔ' ñɛ micɛɛkm ki tien' nà kɛ ki de' ñɛ nnɔ.» ²⁰ Nɛ u bure' ki gèbreh mitinfɛnm mà bi yih mè Idu Piik nnɔ ni, ki tɔ́keh binib *Yesu tien' nà kɛ ki de' wɔ́. Nɛ n̄i cuo' bi'kɛ miyɔ́km cɛɛn.

Yesu cère' upii uba faake', ki mɛkre' kibupiik kiba mɔ
(*Matie 9:18-26; Luk 8:40-56*)

²¹ *Yesu liebe' ki puore' miñunciɛnm ya gbaatɔ́l nin buñɛrbu nɛ linigociɛnl taan' u'saan miñunm nnɔ ya gbaal. ²² Nɛn saan nɛ *Sufmbɛ ya taanl ya duku ya ciɛn uba baa', bi yih wɔ́ Yayirus. U laa' *Yesu ma nnɔ, nɛ ki gbaan' u'nintuɔ́li, ²³ ki gbáan' wɔ́ cɛɛn ki ye: «N'bisɛ benh wɔ́ n̄ kpo nɛ. N gbáanh

ηε νε, den kí taa a'nuo kí paan u'bo wɔ́ rí faake kí li fuobe.» ²⁴ Nε *Yesu paan' u'bo ki bure', linigocienl pε u'bo ki pεbeh wɔ́ ikεle kε.

²⁵ Tɔ́, upii uba mɔ́ là te ni'saan, ki laa' tifer ibin piik nin ile ta gben'. ²⁶ U là jon' dɔktiembε ligol saan, ki laa' ijend kε ya bol bi'nuo ni, ki ñende' u'like kε ki tí gben' na tungreh, ama u'wíen nnɔ́ kpireh ki joh nε. ²⁷⁻²⁸ U cii' bi lienh *Yesu bó, nε u maale' u'yεnm ni ki ye: «N mε' u'wεngolkaar mɔ́nɔ́n la, n li faake nε.» Nε ki pε *Yesu bo linigol nnɔ́ ni, ki tí mε' u'wεngolkaar. ²⁹ U'fer nnɔ́ pɔk ki gben' i ya tãan bo, nε u bende' u'gben ni ki ye u'wíen nnɔ́ gben'-a! ³⁰ U ya yo nε *Yesu mɔ́ pɔk ki bende' ki ye mituom miba ñen' u'ni, nε ki jiebe' linigol nnɔ́ ni ki niire' ki ye: «Ŋmε mε' n'wεngolkaar-i?» ³¹ Nε u'panpaankaab tɔke' wɔ́ ki ye: «A laa' linigol lie pεbeh ηε ikεle kε ma bo nε a niireh ki teh ηmε mε' ηε-εε?» ³² Nε u jiebeh ki likeh ni'kε saan wɔ́ rí lε udaan wà mε' wɔ́. ³³ Upii nnɔ́ ben nibonn nà tien' wɔ́ ma nnɔ́, nε bujεwaanbu cuo' wɔ́ u'gbenent ηɔh. Nε u baa' ki lá gbaan' *Yesu ya nintuɔ́li, ki tɔke' wɔ́ tigbemɔ́nt kε. ³⁴ Nε *Yesu tɔke' wɔ́ ki ye: «N'bisε, a'tekjim nε ηmien' ηε. Li joh nin uyenduɔ́n. A'wíen nnɔ́ gben' nínɔ́.»

³⁵ *Yesu laan te ki lienh, nε binib biba ñen' Yayirus donbó ki lá tuobe' bε usen ni nε ki tɔke' Yayirus ki ye: «A'bisε kpo'-a! La ji rí li ηmɔbe Cεnbaa yεnɔaabe.» ³⁶ *Yesu cii' bi len' ma bo. Nin nen kε u tɔke' wɔ́ ki ye: «La fεnge, teke nni kí ji baba.» ³⁷ Nε ka cère' binib kε paan' u'bo, u cère' Pier nin Saak nin Saak ya ninjε San baba nε paan' u'bo. ³⁸ Bi tí baa' Yayirus den nε ki cii' kuwaaku

bó. Binib te ni'saan ki yebe, ki muoh ki kpiendeh ceen. ³⁹ *Yesu kón' iden nnó ni ne ki niire' be ki ye: «Be tien' ni muoh ki nmabe kuwaaku ná nnó? Kibuk nnó ña kpo', kí gòh ne.»

⁴⁰ U len' nnó ma nnó, ne bi leh wó. Nen saan ne u ñore' bi'ke ki ñen' saali, ne ki taa' kibuk nnó ya naa nin ki'baa nin u'panpaankaab bita nnó ki kón' kí te kuduku kúa ni nnó, ⁴¹ ne ki cuo' ki'nuó, ki tóke' kè bi'lenm ni ki ye: «Talita kumi,» ni'tingi si: «Kibupiike, n tókeh ne ne fii!»

⁴² Ne kí fii' ki sere' i ya tãan bo, ki cuonh. Bi laa' nnó ma nnó, ne ní cuo' bi'ke miyokm ki tí kende'. Kí là yé ibin piik nin ile ya bupiik ne. ⁴³ Ne *Yesu kpekpe' bi'bo, ki ye bi la tóke nil, ne ki ye be ní de kè tijier kè ní ji.

6

Nasarét ya nib ña teke' Yesu ki jin' (Matie 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ *Yesu siere' ni'saan ki liebe' u'du ni ne u'panpaankaab paan' u'bo. ² *Saba ya daali ne u kón' bi'taanl ya duku ni, ki wóknh binib Uwien ya gber. Ní cuo' linigol là cenge u'bó nnó miyokm ceen, ne bi niireh tób ki teh: «U laa' nen ke le saan-i? U laa' la mié ya yenfuom-i? U teh miyokm ya bont tà nó, u teh mila ki teh tú? ³ Kanpinta ña ní-ii? Mari ya bije ña ní-ii? Saak nin Yose nin Sud nin Simón ya ninje ña ní-ii? U'ninsieb ña te nie saan-ii?» Nnó ne bi'yenm ña ñmaake' u'bo ne ba teke' u'gber. ⁴ Ne u tóke' be ki ye: «*Uwien ya ñobonsoknl ke ñobonsoknl ya du ni yaab nin u'densen yaab nin u'dencenl yaab baba ne ña boh wó.» ⁵ U taa' u'nuó ki paan' biwienb biba bo ne bi faake' baba

ɲa n̄i la, wa ji fre ki tien' yəkm ya bontənn ni'saan.
 6 Ba teke' wə ki jin' ma nnə nɛ n̄i cuo' wə miyəkɲ
 cɛɛn.

*Yesu sən' u'panpaankaab piik nin bile
 (Matie 10:5-15; Luk 9:1-6)*

U siere' ni'saan nɛ ki cuonh itengbaan
 ni ki wəknh binib tigbɛmɔnmɔnt. 7 U yin'
 u'panpaankaab piik nin bile nɛ ki sən' bɛ bilele, ki
 de' bɛ mituɔm bɛ n̄i li ɲuɔh isɛnpol binib saan. 8 Nɛ
 ki təkɛ' bɛ ki ye: «Ni joh la, ni la tuke jier, ki la tuke
 kəl, ki la cūn like, ki la tuke niba nin nitənn, n̄i li
 tuke ugbien baba, 9 kí cɛke itacaan, ki la tuke liɛr
 ile mɔ. 10 Ni t̄i baa' nà kɛ saan bi teke' nɛ iden yà
 ni la, ni la lèbre den kí t̄i baa' lidaali là ni li siere
 ni'saan. 11 Nà saan ya nib ɲa teke' nɛ ki ȳe' ni'gber
 la, n̄i siere nè kí kpakpaare ni'taan ya tɛngunku*
 kí wiɛ nè. Nɛn nɛ li yé ni'saan ya nib bo kud̄iɛku.»

12 Nɛ u'panpaankaab bure' ki t̄i kpaandeh
 tigbɛmɔnmɔnt ki teh: «Lèbre mɛn ni'tetem.» 13 Nɛ
 ki ɲuɔh isɛnpol i yɛbe binib saan ki taah mikpɔm ki
 faanh biwiɛnb bi yɛbe, nɛ bi faakreh.

*San wà siih binib Uwien ya ñunm ya kuum
 (Matie 14:1-12; Luk 9:7-9)*

14 Tɔ, *Yesu ya yel kpianh ni'kɛ saan haali ubɛr
 Herod mɔnɔn t̄i cii', kimɛ bi lienh *Yesu bo ki teh
 San wà là siih binib Uwien ya ñunm nnə nɛ mɛkre'
 bitɛnkpiib ni. Nɛn nɛ cère' u ɲmɔbe mituɔm ki
 teh miyəkɲ ya bont. 15 Bitəb lienh ki teh u yé Eli
 nɛ. Bitəb mɔ teh u yé *Uwien ya ñəbonsəknl tɛn
 biñəbonsəkntəb b̄à là te uyo bo nnə nɛ. 16 Herod cii'

* **6:11** Sufmbɛ bo kí kpakpaare itaan ya tɛngunku ya tingi si: nà
 kɛ ji tu unil la, n̄i yé u'yaar nɛ, na ji yé uba yaar.

*Yesu ya gber ma nnɔ ne ki ye: «N là cère' bi tükre' San wà ya yul nnɔ wɔn ne mekre' bitenkpiib ni.»

¹⁷ Nà cère' Herod len' nnɔ si: wɔn nin u'yul ne là cère' u'sojambε cuo' San ki lòle' wɔ tikudɔkr ki pekɲ', u'po Herodiyad bo. Kimε Herodiyad là yé Herod ya ninjε Filip ya po ne, ne u taa' wɔ ki kuɔn'.

¹⁸ Tɔ, San tɔke' Herod ki ye wa ηmɔbe sen wɔ n taa u'ninjε ya po. ¹⁹ Nen bo ne Herodiyad là nen San ki yíe wɔ n ku wɔ, ka n fre, ²⁰ kimε Herod là boh San ne, ki ben ki ye u yé unimɔn ne, ki yé Uwien ya nil, ne ka sè u'bo. Herod là cengeh San ya gber la, wa ji tɔ ben u maaleh ki teh bà, ama u nín yíe wɔ n li tuu ki cengeh u'bó ne.

²¹ Ama lidaali liba Herodiyad laa' u li dule nà bo. Herod maa' uwien wà nnɔ gɔbre' ki baa', ne u tien' tijier tù yεbe, ki yin' binikpekpiεkb nin u'sojaciεnb nin Galile ya tinfenm ya ciεnb be n baa kí lá ji. ²² Bi te ki jinh ma nnɔ ne Herodiyad ya bisε baa' ki lá ηɔn' kiciεk bi'ke ya nun bó. Uber Herod nin bà ke jinh u'saan tijier nnɔ ya yenm sɔnge' u'bo. Ne u tɔke' ujεfaan nnɔ ki ye: «Miε nni a yíe nà, n de ηε.» ²³ Ne ki pole' ki ye: «A miε' nni nà ke la, n li de ηε nè ne; haali nǐ yé n'bel ya gbiirm bolm mile mɔnɔn la, n li tuo.»

²⁴ Ne ujεfaan nnɔ n̄en' ki tɔ niire' u'naa ki ye: «N'naa, n li tɔke wɔ kí ye wɔ n de nni ba?» Ne u tɔke' u'bisε ki ye: «Tɔke kí ye a yíe San wà siih binib Uwien ya n̄unm nnɔ ya yul ne.»

²⁵ Ne u pɔk ki liebe' ki kɔn' i ya tàan bo uber Herod saan, ki tɔke' wɔ ki ye: «N yíe itàan yiε bo á tükre San wà siih binib Uwien ya n̄unm nnɔ ya yul ne kí kp̄ien kikensenk ni kí de nni.» ²⁶ U len' nnɔ ma nnɔ, ne nǐ saa' uber Herod ya yenm ki gbien'. Ama u

pole' bicɛnb ya nun bó ma nnɔ nɛn nɛ cère' wa yie'.
²⁷ Nɛn saan nɛ u sɔn' soja uba i ya tɔan bo wɔ́ rí jo kí
 tí gɛ kí tùkre San ya yul ní. Nɛ soja nnɔ jon' lipɛkl ni
 kí tí cuo' San kí tùkre' liyul, ²⁸ kí kpɛn' kikɛnsɛnk
 ní, kí lá de' uɛfaan nnɔ. Nɛ u'mɔ taa' kí tí de' u'naa.
²⁹ San ya panpaankaab cii' ní te nnɔ, nɛ kí baa' kí
 lá yuure' u'gbɛnɛnt, kí tí sube'.

Yesu jin' linigociɛnl liba

(Matie 14:13-21; Luk 9:10-17; San 6:1-14)

³⁰ Tɔ́, *Yesu ya tondb liɛbe' kí taan' u'saan, nɛ
 kí tɔke' wɔ́ bi tien' ná kɛ nin bi wɔkn' binib ná kɛ.
³¹ Binib mɔ te ní'saan kí yɛbe, biba joh, bitɔb liɛbeh.
 Nɛn bo nɛ wɔn nin u'panpaankaab ɲa laa' fɛnm
 mɔnɔn bɛ rí ji jier. Nɛ u tɔke' bɛ kí ye: «Cère mɛn
 tí bure nib ɲa te ná saan kí tí rí li te tí'ba kí fuore
 waamu.» ³² Nɛn saan nɛ bi kɔn' buñɛrbu kí bure'
 bi'baba nib ɲa te ná bó.

³³ Ama binib laa' bi cubn' ná bó, bà yɛbe bɛnde'
 bɛ nɛ kí ñɛn' idu kɛ ní, kí sɛn' kí kpɛɛ' kí baa' ní'saan
 nin bɛ. ³⁴ *Yesu baa' kí ñɛn' buñɛrbu ní uyo wá nnɔ
 nɛ kí laa' linigociɛnl liba. Nɛ kí muɔ' bɛ micɛɛkm
 cɛɛn, kimɛ bi te tɛn ipe yà ɲa ɲmɔbe wá kpaah yè nɛ.
 Nɛn bo nɛ u cin' kí tɔkeh bɛ tigbɛr tù yɛbe. ³⁵ Uwien
 benh wù rí kɔ ma nnɔ nɛ u'panpaankaab baa' kí lá
 tɔke' wɔ́ kí ye: «Tí te ñiɛn ɲa te ná saan nɛ, nɛ uwien
 mɔ benh wù rí kɔ ma nɔ, ³⁶ cère binib biɛ nɔ rí jo
 muduffirmu nin itengbaan yà kɔkuɔ níɛ saan nɔ
 ní kí tí dɛ niba kí ji.» ³⁷ Nɛ u tɔke' bɛ kí ye: «Ninbi
 bugbɛn de bɛ mɛn bɛ rí ji.» Nɛ bi niire' wɔ́ kí ye: «A
 yíe tí ñɛn iwɛntun kobiile ya tuonl ya paaku nɛ kí
 dɛ kpɔnɔ kí lá de bɛ, bɛ rí ɲmɔn-ii?» ³⁸ Nɛ u niire' bɛ
 kí ye: «Ní ɲmɔbe kpɔnɔ unɛ? Jo mɛn kí liike.» Nɛ bi

bure' ki tĩ liike', ki liebe' ní ki lá tǎke' wǎ ki ye: «Ti ηmǎbe kpǎnǎ uηun nin ijɛn ile nɛ.»

³⁹ Nɛ u tǎke' u'panpaakaab ki ye bɛ ní cɛre binib nnǎ kɛ ní kɛle timǎsǎngt bo icɛk icɛk. ⁴⁰ Nɛ bi kɛkɛle' icɛk icɛk binib piηunηun nin binib kokobk. ⁴¹ Nɛn saan nɛ u yuure' kpǎnǎ uηun nin ijɛn ile nnǎ, ki yaare' ki liike' paaki, nɛ ki faare' Uwien, ki kǎkuǎ', ki taa' ki de' u'panpaankaab bɛ ní gbiiire binib nnǎ kɛ. Bi gbiiire' ijɛn ile nnǎ mǎ ki tí taa' ki de' bi'kɛ. ⁴² Bi'kɛ ηmǎn' ki gbo', ⁴³ nɛ bi tantaan' kpǎnǎjenjent nin tijɛnjenjent tǎ sɛn' nnǎ, ki gbien' ikpɛncub piik nin ile. ⁴⁴ Binib bǎ jin' tijier nnǎ bijɛb lá te itur iηun nɛ.

*Yesu cuonh miñunm bo
(Matie 14:22-33; San 6:15-21)*

⁴⁵ I ya tǎan bo nɛ *Yesu wǎbn' u'panpaankaab ki ye bɛ ní liebe kí kǎ buñɛrbu nnǎ kí liere wǎ usɛn kí puore miñunciɛnm ya gbaatǎl kí jo Betsayida ya du ni ηǎ wǎn bugbɛn ní cɛbe linigol nnǎ lɛ ní kun. ⁴⁶ U cɛbe' linigol nnǎ ma nnǎ nɛ ki don' lijuǎl bo wǎ ní tí kǎare.

⁴⁷ U'panpaankaab joh ma nnǎ ní tí biire' ki laa' buñɛrbu nnǎ te miñunm ya siik ni nɛ; nɛ *Yesu te liwɛl bo u'baba. ⁴⁸ U laa' kutafaaku tobreh bɛ, ní faa bi'bo ki gbien' ba ji li fre kí kùre. Ukuojɛmuɔyo nɛ u cuonh miñunm bo ki joh bi'saan ki tí nɛkn' bɛ ki benh wǎ ní gɛbre. ⁴⁹⁻⁵⁰ Bi laa' unil cuonh miñunm bo ma nnǎ bi maaleh ki teh ní yé ufɛnfɛnd nɛ. Bujɛwaanbu cuo' bɛ ki gbien' nɛ bi wuure'.

Nɛ u tǎke' bɛ i ya tǎan bo ki ye: «Cuo mɛn ni'ba, Min *Yesu nɛ, la sɛn mɛn jɛwaanbu.» ⁵¹ Nɛ ki kǎn' bi'saan buñɛrbu ní. U kǎn' buñɛrbu ní nɛ kutafaaku nnǎ go. Nɛ ní beke' bɛ cɛɛn. ⁵² Bi'yɛnm

là libe' ma nnɔ nɛ cère' ba bende' u taa' kpɔnɔ ki tien' miyɔkm ya bonn nà nnɔ ya tingi.

Yesu cère' biwiɛnb faake' Genesarɛt ya tinɛnm ni (Matie 14:34-36)

⁵³ Yesu nin u'panpaankaab tɪ baa' miɲunciɛnm ya gbaatɔl, Genesarɛt ya tinɛnm ni, ki ñɛn' buɲɛrbu ni, nɛ ki lɔle' bù. ⁵⁴ Bi ñɛn' buɲɛrbu ni uyo nnɔ nɛ binib bende' *Yesu i ya taan bo. ⁵⁵ Nɛ ki tiinh ki joh mitinɛnm nnɔ ni ni'ke saan, ki tukeh biwiɛnb inagen bo. Bi cii' u te nà saan la, nɛ bi taah bɛ ki joh u'saan. ⁵⁶ U jon' iducɛnciɛn ni bii itengbaan ni la, bi taah biwiɛnb nɛ ki lá siendeh binib taakeh nà saan, ki gbáanh wɔ ki teh wɔ rí cère biwiɛnb rí mɛ u'lierku ya ñɔgbɛn baba. Bà kɛ mɛ' u'lierku ya ñɔgbɛn nnɔ kɛ faake' nɛ.

7

Yesu nin Sufmbɛ ya yaajɛbok ya gber (Matie 15:1-9)

¹ *Farisiɛnmbɛ nin *Yiko ya wɔnwɔknɔ biba ñɛn' Yerusalem bó, ki baa' ki lá taan' *Yesu saan. ² Bi laa' *Yesu ya panpaankaab biba jinh inɔbɔnjɔkn, ni'tingi si: ba nire' ki paan' iyaajɛbok ye ma bo. ³ Tɔ, *Farisiɛnmbɛ nin Suftɔb kɛ pɛ bi'yaajɛbok bo nɛ. Ba nire' ki paan' bi'yaajɛbok ye ma bo la, ba rí ji jier. ⁴ Nɛ bi ñɛn' kidaak ki baa' ka sɔkre' bi'ba ki paan' bi'yaajɛbok ye ma bo la, ba rí ji jier. Bi liebe' ki ηmɔbe iyaajɛboktɔ mɔ ï yebe: tɛn tiɲunɲuwɛnt nin icùɔn nin tikur ya sɛn ya cɛndm.

⁵ Nɛ *Farisiɛnmbɛ nin *Yiko ya wɔnwɔknɔ nnɔ niire' *Yesu ki ye: «Bɛ tien' a'panpaankaab ηa pɛ ti'yaajɛbok ye ma bo?» ⁶ Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Ninbi

iñuon ilele ya nibε, Uwien ya ñabonsaknl Esayi là len' ni'gber ma nnɔ, u là ηmɔbe imɔn nε. U là len' ki ye Uwien ye:

«Binib biε pɛkeh nni buñɔbu ni nε,
bi'yεnm ηa nεke n'saan.

⁷ Bi pukeh nni fεnm nε,
ki wɔknh binib iyaajɛbok baba.»

⁸ Nε *Yesu tí tɔke' bε ki ye: «Ni wiεnh *Uwien ya wɔbl, nε ki boh iyaajɛbok.» » ⁹ Nε ki tí tɔke' bε ki ye: « «Ninbi ya bùol, kí wiε *Uwien ya wɔbl, kí paan ni'yaajɛbok bo ηa faa-a!» ¹⁰ Kimε Moyis là len' ki ye: «Li boh a'naa nin a'baa», ki tí len' ki ye: «Unil tɔke' u'naa bii u'baa liñɔbonbil la, bε ní ku wɔ.»

¹¹ Ama ninbi wɔknh binib ki cèreh bi lienh ki teh bi bi li de bi'naambe nin bi'baambe nà nnɔ, ji yé «kɔrban nε» ba ji li fre kí de bε nè. Kɔrban ya tingi si: ní yé Uwien yaann nε. ¹² Nεn bo, ninbi nε cèreh ba toreh bi'naambe nin bi'baambe. ¹³ Nnɔ nε ni taah ni'yaajɛbok ki lèbeh Uwien ya gber, ki tɔkeh yè ni'tɔb ki nεbreh, ki teh tibontɔr tɛn tuu nɔ tù yεbe.»

*Tibont tà kuɔndeh unil tijɔknt
(Matie 15:10-20)*

¹⁴ Yesu tí yin' linigol nnɔ, nε ki tɔke' bε ki ye: «Ni'kε ní li cengeh n'bó ηɔ kí cii n li tɔke nε tigber tà nɔ ya tingi. ¹⁵ Tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni ηa ní fre kí kuɔn wɔ jɔknt. Tà ñeh u'fɛl ni nnɔ, tun nε kuɔndeh wɔ tijɔknt. ¹⁶ [Wà ηmɔbe litubl la, wɔ ní cii.]»*

¹⁷ U siere' ki daan' linigol nnɔ ki tí kɔn' iden iba ni. U ya yo nε u'panpaankaab niire' wɔ mikpenjenm nnɔ ya tingi. ¹⁸ Nε u tɔke' bε ki ye:

* **7:16** Bi kpie' ki kele' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni mighiirm 16 ηa te tu'ni.

«Ni'mo ña laan biε ki ben tibont ya tingi nε-εε? Na ben ki ye tibont tà kəh unil ya ñəbu ni ña ní fre kí kuəñ wə jəknt-ii? ¹⁹ Kimε ta kəh u'fəl ni, tù kəh u'puoku ni nε, nε u joh kunincεnku ki ñendeh tù.»
 *Yesu len' nnə ma nnə, u wuəñ' ki ye jier tuba ña kùə nε.

²⁰ U tí ye: «Tibont tà ñeh unil ya fəl ni nnə, tun nε kuəndeh wə tijəknt. ²¹ Kimε tibonbiert ñeh unil ya fəl ni nε. Tun si: iyenmaalbiere nin lisənsəndl nin bunasubu nin linikul ²² nin linañmaal nin un-unfəke nin mibiεrm nin milerkjim nin fenfenm nin mituom nin isuk nin tigbengt nin mijərtetem. ²³ Tibonbiert tuu kε ñeh unil ya fəl ni nε, ki kuəndeh wə tijəknt.»

*Upii uba teke' Yesu ki jin', ka yé Suf
 (Matie 15:21-28)*

²⁴ *Yesu siere' ni'saan, nε ki jon' Tir ya tinfenm ni. U kəñ' iden iba ni, ka yíe uba ní bende kí ye u te ni'saan ama wa fre' ki bəle' u'ba. ²⁵ Tə, upii uba là te mitinfenm nnə ni usenpol ñaake u'biε. U cii' *Yesu bó, nε ki baa' i ya taañ bo ki lá gbaan' u'nintuəli. ²⁶ Upii nnə ña yé Suf, bi maa' wə Siri ya tinfenm ya kεle wə bi wù Fenisi nnə ni nε. U gbáan' *Yesu ki ye wə ní ñəre usenpol wə ñaake u'biε nnə. ²⁷ Nε *Yesu təkε' wə ki ye: «Cère mubumu ní ji kí gbo kí yaan, kimε na mən be ní taa mubumu ya jier kí wiε isengbele.» ²⁸ Nε upii nnə ye: «Yonbdaan, ñi yé iməñ nε, ama isengbele jinh mubumu ya jiejəyəl yà luh tingi ni nnə nε.» ²⁹ Nε *Yesu təkε' wə ki ye: «A'ñəbonmənəmnl liε bo, li jo, usenpol nnə dāan' a'buk ñə.»

³⁰ U liebe' ki kun', ki tí baa' ki laa' usenpol nnɔ mɔnbe ki dāan' u'buk ŋɔ, kí dɔ kuduku ni.

Yesu cèrè' ugbaanlɛntɛb uba faake'

³¹ *Yesu tí siere' Tir ya tinfɛnm ni, ki ñɛn' Sidɔn ya du ni, ki jon' Galile ya ñunciɛnm ya kele wà te mitinfɛnm mà bi yih mè Idu Piik nnɔ bó. ³² Tɔ, binib biba tuke' ugbaanlɛntɛb uba ki baa' u'saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ní taa u'nuɔ kí paan u'bo. ³³ Nɛ *Yesu taa' wɔ ki ñɛn' linigol nnɔ ni, ki jon' ugbɛ, ki taa' u'nɔbii ki tuun' ugbaan nnɔ ya tub ni, ki sɪi' tíñinsɛnt ki mɛ u'lɛnl, ³⁴ ki yaare' ki liike' paaki, ki fuore' ki jiin', nɛ ki ye «Efata,» ni'tingi si: «Ñɛrɛ.»

³⁵ Nɛ u'tub ñɛrɛ' i ya tàan bo, u'lɛnl mɔ tɛbre', nɛ u cin' ki lienh mɔnmɔnm. ³⁶ Nɛ *Yesu kpɛkpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke uba. Nin u kpɛkpɛ' bi'bo ma kɛ nnɔ, bi tùɔreh ki kpaandeh tù nɛ. ³⁷ Ní cuo' binib miyɔkm ki tí kɛnde' nɛ bi lienh ki teh: «U teh nà kɛ nnɔ mɔn nɛ, haali ki tí cèrɛh igbaan mɔnɔn ciìh, ki cèrɛh bilɛntɛb mɔ lienh.»

8

*Yesu tí jin' linigociɛnl liba
(Matie 15:32-39)*

¹ I ya dɛn nɛ, linigociɛnl liba tí taan' *Yesu saan. Ba ŋmɔbe niba bɛ ní ji, nɛ u yin' u'panpaankaab ki tɔke' bɛ ki ye: ² «Linigol lie nɔ ŋmɔbe nni micɛcɛkm cɛɛn nɛ. Bi te n'saan ma wienta sɔ. Ba ji ŋmɔbe niba bɛ ní ji. ³ Biba ñɛn' ní fɔnfɔkm nɛ. N cèbe' bɛ bi kunh ka jin' niba la, bi li tí dɔrɛ usen ni.» ⁴ Nɛ u'panpaankaab jiin' wɔ ki ye: «Ti te ñiɛn ŋa te nà saan nɛ. Nɲmɛ li fre kí lɛ tijier niɛ saan kí de binib biɛ kɛ bɛ ní ji kí gbo?» ⁵ Nɛ u niire' bɛ ki ye: «Ní

ημῶβε κρῶνῶ υηε?» Νε bi ye: «Ulole.» ⁶ Νε u tῶke' linigol nnῶ ki ye lè ῥ kèle tingi ni, νε ki yuure' κρῶνῶ ulole nnῶ, ki faare' Uwien, ki κῶkuῶ' ki taa' ki de' u'panpaankaab, βε ῥ gbiire linigol nnῶ. Νε bi taa' ki gbiire' βε. ⁷ Bi ημῶβε mujenwawaamu muba mῶ. Νε u yuure' mu'mῶ, ki faare' Uwien, νε ki ye βε ῥ taa mu'mῶ kί gbiire linigol nnῶ. ⁸ Bi'ke ημῶn' ki gbo', νε bi tantaan' tijenjent tà sien' nnῶ, ki gbien' ikenden ilole. ⁹ Binib nnῶ là li baa ten itur inan. Νεν saan νε u cèbe' βε, ¹⁰ νε wῶn nin u'panpaankaab kῶn' buñerbu i ya tῶan bo ki bure' Dalmanuta ya tinfenm bó.

Bi yie Yesu ῥ tien miyῶkm ya bonn

(Matie 16:1-4)

¹¹ *Farisienmbε baa' ki lá cin' ki niεh nin *Yesu miniem. Bi yie βε ῥ biike wῶ νε ki tῶke' wῶ ki ye wῶ ῥ tien miyῶkm ya bonn nà li wuῶn kί ye u'tuῶm ῥen' Uwien saan νε. ¹² *Yesu fuore' ki jiin', νε ki tῶke' βε ki ye: «Βε tien' fenfenῶ ya nib biε nuunh βε ῥ lε miyῶkm ya bonn-i? N tῶkeh νε imῶn νε, ba ῥ lε yῶkm ya bonn niba.» ¹³ Νε ki siere' bi'saan ki liebe' ki kῶn' buñerbu ki joh wῶ ῥ tῥ puore miñuncienm.

Yesu lienh Farisienmbε nin Herod ya κρῶνῶ ya ῥῶke bó

(Matie 16:5-12)

¹⁴ Tῶ, Yesu ya panpaankaab là sunde' ka tuke' κρῶνῶ. Κρῶνῶ uba kpein νε là te bi'saan buñerbu ni. ¹⁵ *Yesu kpekpe' bi'bo ki ye: «Li βεν μεn *Farisienmbε nin Herod ya κρῶνῶ ya ῥῶke bó.» ¹⁶ Νε bi tῶkeh tῶb ki teh: «Ta tuke' κρῶνῶ ma nnῶ νε cère u len' nnῶ.»

¹⁷ *Yesu βende' bi tῶkeh tῶb ki teh bà, νε ki niire' βε ki ye: «Βε tien' ni tῶkeh tῶb ki teh na tuke' κρῶνῶ?»

Na laan biε ki freh ki sekndeh tibont nε-εε? Bii na ciih tu'tingi nε? Ni'yεnm biε ki liibe nε-εε? ¹⁸ Ni ηmabe inun, be tien' na lenh-i? Ni ηmabe itub, be tien' na ciih-i? Na tien, ¹⁹ n là taa' kpɔnɔ uɲun ki kakuɔ', ki gbiire' binib itur inun ma nnɔ, ni là tantaan' nà sɛn' nnɔ ki gbien' ikpencub ubien wà nε-εε?» Nε bi ye: «Piik nin ile.» ²⁰ Nε u liebe' ki niire' be ki ye: «Na tien n là taa' kpɔnɔ ulole ki kakuɔ', ki gbiire' binib itur inan ma nnɔ, ni là tantaan' tijenjent tà sɛn' nnɔ ki gbien' ikendɛn ubien wà nε-εε?» Nε bi ye: «Ilole.» ²¹ Nε u ye: «Na laan biε ki ciih tibont ya tingi nε-εε?»

Yesu likre' ujuɔn uba Betsayida ya du ni

²² Yesu nin u'panpaankaab ti baa' Betsayida ya du ni, nε bi take' ujuɔn uba ki baa' *Yesu saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ní taa u'nuɔ kí mε wɔ. ²³ *Yesu cuo' u'nuɔ, nε ki dère' wɔ ki ñen' udu ni, ki sii' tiñinsent, ki sèkn ujuɔn nnɔ ya nun, ki taa' u'nuɔ ki paan' u'bo, ki niire' wɔ ki ye: «A lenh nibonn-ii?» ²⁴ U likre', nε ki ye: «N lenh binib ama bi naan isiin nε ki cuonh.» ²⁵ Nε *Yesu liebe' ki taa' u'nuɔ ki pi' u'nun bó, u faake' nε ki tùɔre' ki ηebe' inunbii ki caan' ki ji lenh tibont kε mɔnmɔnm. ²⁶ Nε *Yesu tɔke' wɔ ki ye wɔ ní li kun ki la liebe udu nnɔ ni*.

Pier len' ki ye Yesu yé Uwien ya Nigendkε Kristo (Matie 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ *Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan ki bure' iduwawaale yà te ka fɔke nin Sesare Filip ya tinfenm nnɔ bó. Bi joh ma nnɔ nε u niire' be ki ye: «Binib lienh ki teh n yé ηmε nε?» ²⁸ Nε bi jiin' wɔ ki

* **8:26** Bi kpiε' ki kele' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni ní kele' ki ye: «La ti tɔke nil tigber nnɔ udu ni nε.»

ye: «Biba lienh ki teh a yé San wà siih binib Uwien ya ñunm nε. Bitɔb lienh ki teh a yé Eli nε. Bitɔb mɔ lienh ki teh a yé *Uwien ya ñɔbonsɔknɔb ya uba nε.» ²⁹ Nε u niire' bε ki ye: «Ninbi nín teh n yé ηmε nε?» Nε Pier jiin' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Nigendkε Kristo nε.» ³⁰ Nεn saan nε *Yesu kpεkpε' bi'bo ki ye bi la tɔke nil u yé udaan wà.

*Yesu len' u'kuum nin u'mεkrm bó
(Matie 16:21-28; Luk 9:22-27)*

³¹ Ni ya puoli bó nε Yesu cin' ki tɔkeh u'panpaankaab ki teh: «Nì kpε Unil ya Bijε n̄ ji ijend kí gbien nε. *Sufmbε ya ciεnb nin bitɔtuɔrciεnb nin *Yiko ya wɔnwɔknɔb li wiε u'gbεr, kí ku wɔ, nε wienta daali wɔ n̄ mεkre bitenkpiib ni.» ³² U tɔke' bε tigber nnɔ tù wien nε. Nεn saan nε Pier taa' wɔ ki jende', ki t̄ kɔn' nin wɔ ki ye u la lienh ki teh nnɔ. ³³ Ama *Yesu j̄iebe' ki liike' u'panpaanketɔb nε ki tiεn' Pier bo ki ye: «Paare n'puoli, Satan. Kime a'yεnmaale ηa ñεn' Uwien saan, ì yé binib yi nε.» ³⁴ Nε ki yin' linigol nin u'panpaankaab ki tɔke' bε ki ye: «Unil yíe wɔ n̄ paan n'bo la, u la tɔnge u'ba, wɔ n̄ li yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh ki paakeh n'bo. ³⁵ Kime wà kε yíe wɔ n̄ fie u'miεl la, wɔn nε li kpo kí juore fεnm. Ama wà kε li tuo kí kpo min nin tigbεmɔnmɔnt tuu bo nnɔ, wɔn nε li lε limiεl. ³⁶ Unil laa' uηendun wuu ni ya bont kε ηɔ ki t̄ luo' limiεl la, u laa' bε ya kpεle nε? ³⁷ Unil li taa bà kí pè kí teke u'miεl-i? ³⁸ Unil ye min nin n'gbεr ηmɔbe wɔ ifε fεnfennɔ ya nib bà ηa cuube Uwien saan, ki yé bibierdenb nnɔ saan la, udaan mɔ lá li ηmɔbe nni ifε nε uyo wà Unil ya Bijε lá li baa ní nin Uwien

ya tondb, wə́ rí li n̄mɔ́be u'Baa Uwien ya kpiɛke nnɔ́.»

9

¹ U tí tɔ́ke' bɛ́ ki ye: «N tɔ́keh nɛ́ im̀ɔ́n nɛ́, ninbi bà se niɛ́ saan nɔ́ ya biba li ɛ́ Uwien ya bɛ́l we ní nin mituɔ́m nɛ́ kí yaan kí kpo.»

Yesu ya gbɛ́nɛ́nt lèbre'

(Matie 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Iwien iluob gɛ́bre', nɛ́ *Yesu taa' Pier nin Saak nin San ki jɛ́nde' ki tí don' lijɔ́fɔ́krl liba bo bi'baba. U'gbɛ́nɛ́nt lèbre' bi'nun bó, ³ nɛ́ u'wɛ́ngolkaar pende' kponkpon, ki windeh tein. Uba n̄a te uɛ́ndun wuu ni kí fre kí tien kukpɛ́ciɛku kù rí li p̄ien nnɔ́. ⁴ Nɛ́ bi laa' Eli nin Moyis puɔ́' u'saan bi tɔ́keh tigbɛ́r. ⁵ Nɛ́n saan nɛ́ Pier tɔ́ke' *Yesu ki ye: «Cɛ́nbaa, ti te niɛ́ saan ma nɔ́, n̄í m̀ɔ́n nɛ́. Cèrɛ́ tí pɔ́ ininbon ita, sin liba, Moyis liba, Eli m̀ɔ́ liba.» ⁶ Pier n̄a bɛ́n u li len kí ye bà, kimɛ́ bujɛ́waanbu cuo' wɔ́n nin bipanpaankɛ́tɔ́b nnɔ́ ki gbien'-a.

⁷ Kutɛ́wɔ́lgbɔ́nku kuba baa' ki pibn' bi'bo, nɛ́ bi cii' uniɛ́ke uba bó kutɛ́wɔ́lgbɔ́nku nnɔ́ ni u ye: «N'Bijɛ́ sɔ́ nɔ́, n yíe wɔ́, li cengeh mɛ́n u'bó.» ⁸ I ya t̄aan bo nɛ́ bi j̄iɛ́be' ki liike', ka ji laa' nitɔ́, bi laa' *Yesu baba nɛ́ se bi'saan.

⁹ Bi j̄iinh lijuál nnɔ́ ya tingi ma nnɔ́, nɛ́ *Yesu kpɛ́kpɛ́' bi'bo ki ye bi la tɔ́ke uba bi laa' nà nɔ́ kí tí baa uyo wà Unil ya Bijɛ́ li mɛ́kre bitɛ́nkpiib ni nnɔ́.

¹⁰ Nɛ́ bi tuo' u ye ma nnɔ́, ama ki ji niireh tɔ́b ki teh u ye wɔ́ rí ye ba nɛ́ ki ye «kí mɛ́kre bitɛ́nkpiib ni?»

¹¹ Nɛ́ ki niire' wɔ́ ki ye: «Bɛ́ bo nɛ́ Yiko ya wɔ́nwɔ́knb lienh ki teh Eli li baa nɛ́ kí yaan Kristo rí baa ní?»

12 Nε u jīin' bε ki ye: «Eli li mənbe kí kpiε kí baa kí lá tùore tibont kε nε kí yaan. Ama nǐ nǐn tien' mila ki liεbe' ki kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye binib li jènde Unil ya Bijε kí gbien, kí yuɔn wɔ? 13 N tɔkeh nε nε, Eli baa' ní ηɔ. Nε bi tien' wɔ bi yíe ma bo. Bi tien' wɔ tɛn nǐ kele' ma u'bo *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ nε.»

*Yesu ηɔre' usɛnpol kibuk kiba saan
(Matie 17:14-21; Luk 9:37-43)*

14 Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab bita nnɔ tǐ baa' u'panpaanketɔb saan, nε ki laa' linigociɛnl se ki guɔn' bε. *Yiko ya wɔnwɔknɔ biba mɔ te, ki nieh nin bε miniɛm. 15 Linigol nnɔ laa' *Yesu i ya tɔan bo ma nnɔ, nε nǐ cuo' bi'ke miyɔkm cɛɛn. Nε bi sen' ki jon' ki tǐ fuonde' wɔ. 16 Nε u niire' u'panpaankaab ki ye: «Ninbi nin bɛn nieh bε bo?»

17 Nε linigol nnɔ ni, ujε uba tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, n tuke' n'buk nε ki baa' a'saan. Usɛnpol uba nε ηaake kè, ki tien' kè ulɛntɛb. 18 U cuo' kè nà saan la, u gbɔbreh kè nε, nε kuñinsɛnjujukɔ puubeh ki'ñɔbu bó, kí ηmɔnh iñin, ki'gbɛnɛnt mɔ tereh. N gbáan' a'panpaankaab bε ní ηɔre usɛnpol nnɔ, nε ba fre'.» 19 Nε *Yesu tɔke' bε ki ye: «Ninbi fɛnfɛnnɔ ya nibε, na teke' Uwien ki jin'. N li wuɔke ni'saan kí tǐ kpaan mila nε? N li ηmɔbe sukɛ ni'bo kí tǐ kpaan mila nε?» Nε ki ye: «Taa mɛn kibuk nnɔ ní.»

20 Nε bi taa' kè ki baa' u'saan. Usɛnpol nnɔ laa' *Yesu ma nnɔ nε ki cère' ki'gbɛnɛnt ηɔh pepebu, kí lu' ki bindeh, kuñinsɛnjujukɔ puubeh ki'ñɔbu bó. 21 Nε *Yesu niire' ki'baa ki ye: «Nǐ cin' kè ma nǐ wuɔke'-aa?» Nε ki'baa ye: «Nǐ cin' kè haali ki'buwaam ni nε. 22 U sɔbe ki gbɔbreh kè umu nin

miñunm ni nε, ki nuunh wɔ́ rí ku kè. A li fre la, á muɔ́ tε micεcεkm kí tore tε.» ²³ Nε *Yesu ye: «Bε tien' a ye n li fre la? Wà teke' ki jin' ηa rí gbεle niba.» ²⁴ Nε kibuk nnɔ́ ya baa wuure' i ya tãan bo ki ye: «N teke' ηε ki jin', tore nni, kimε n'tekjim nε pɔre' nni.»

²⁵ *Yesu laa' linigol nnɔ́ tiinh ki taakeh ní, nε u tien' usenpol nnɔ́ bo ki ye: «Usenpol wà teh binib igbaanlɛnteb nnɔ́ n tɔkeh ηε nε, dãan kibuk kie, ki la ji rí ηekn kè lidaali liba.» ²⁶ Usenpol nnɔ́ wuure', nε ki cère' kibuk nnɔ́ ya gbɛnɛnt ηɔ́h pepebu, nε ki dãan' kè. Kí dɔ́ ki naan utenkpii, nε binib bà yebe ye kí kpo'-a! ²⁷ Ama *Yesu cuo' ki'nuɔ́ ki fin' kè. Nε kí fii' ki sere'.

²⁸ *Yesu kun' ma nnɔ́ nε u'panpaankaab niire' wɔ́ bi'baba bo ki ye: «Bε tien' tinbi ηa fre' ki ηɔre' usenpol nnɔ́?» ²⁹ Nε u jiin' bε ki ye: «Yie ya senpol ya bol wɔ́n, ikaare baba ηa ní la, bonn ηa te kí fre kí ηɔre yè.»

*Yesu tí len' u'kuum nin u'mεkrm bó
(Matie 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan, nε ki cuon' ki càare' Galile ya tinfɛnm. *Yesu ηa yíe uba rí li bɛn u te nà saan, ³¹ kimε u yíe wɔ́ rí wɔkn u'panpaankaab nε. U tɔke' bε ki ye: «Bi li taa Unil ya Bijε kí ηukn binib, bε rí ku wɔ́. Ama wienta daali u li mεkre bitenkpiib ni.» ³² U'panpaankaab ηa ciif' u'lenm nnɔ́ ya tingi nε ka kaabe' bε rí niire wɔ́ mɔ́.

*Nmε yé unikpεkpiεk-i?
(Matie 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Yesu nin u'panpaankaab tí baa' Kapɛrnawum ya du ni, nε ki kɔ́n' kuduku kuba ni. Bi te kuduku nnɔ́ ni ma nnɔ́, nε u niire' bε ki ye: «Ni bi nieh bε

bo usen ni?» ³⁴ Ne bi se ki ηmin, kimε bi bi niēh ticiēnt bo ne usen ni. ³⁵ Nen saan ne u kèle' ki yin' u'panpaankaab piik nin bile nnō ke, ne ki tōke' be ki ye: «Unil yíe wō rí li yé usenlier la, wō rí tien u'ba bi'ke ya gbaarkε, kí li yé bi'ke ya tonsōnl.» ³⁶ Ne ki taa' kibuk kiba ki sien' bi'siik ni, ki yuure' kè ki bibe', ki tōke' be ki ye: ³⁷ «Wà ke teke' kibuk ten kie n'yel bo la, u teke' min ne. Wà ke teke' nni la, na yé u teke' min ne, u teke' wà sōn' nni ní nnō ne.»

*Wà ηa nen te la, u se ti'ciēk bó ne
(Luk 9:49-50)*

³⁸ Nen saan ne San tōke' wō ki ye: «Cenbaa, ti laa' unil uba u ηuōh isenpol binib saan a'yel bo. Wa pe ti'bo ma nnō ne ti pien' wō.» ³⁹ Ne *Yesu ye: «La ji rí pien wō men, kimε nil ηa rí fre kí tien miyōkm ya bonn n'yel bo ηō kí pōk kí len n'bo nà bre i ya tāan bo. ⁴⁰ Wà ηa nen te la, u se ti'ciēk bó ne. ⁴¹ N tōkeh ne imōn ne, wà ke de' ne kiñunyibuok ki ye ni yé Kristo yaab ma nnō ne la, wa rí lúo u'suul fiebu.»

*La cère ubaan uba rí tūre Uwien ya sen
(Matie 18:6-9; Luk 17:1-2)*

⁴² «Ama ibaan yà teke' nni ki jin' nō, unil cère' i'ni uba tūre' Uwien ya sen la, bi bi taa' linèciēnl, ki jōn' u'tule ni, ki ture' wō ki wiē' miñunciēnm ni la, nī bi li tu udaan bo. ⁴³ A'nuō ne cèreh a biih la, cere wù. A ηmōbe unuō uba ηō ki laa' limiel là ηa ηmōbe gbenm la, nī tu nin á li ηmōbe inuō ile, ηō kí kō umucenciēn wà ηa rí kpiin ni. ⁴⁴ [Ni'saan, «Mu ηa rí kpiin. Ininbiēb yà ηmōnh tigbēnent mō ηa rí kpo.»]* ⁴⁵ A'taal ne cèreh a biih la, cere lè. A ηmōbe

* **9:44** Bi kpie' ki kele' tigbōnt tà nnō ya tuba ni migbiirm 44 ηa te tu'ni.

litaal liba ηᵔ ki laa' limiel là ηᵔ ηᵔmᵔbe gbenm la, n̄ tu nin á li ηᵔmᵔbe itaan ile, ηᵔ kí kᵔ umu wà ηᵔ rí kpiin ni. [⁴⁶ Ni'saan, «Mu ηᵔ rí kpiin. Ininbieb yà ηᵔmᵔnh tigbenent mᵔ ηᵔ rí kpo.»]† ⁴⁷ A'nunbu ne cèreh a biih la, likre bù. A ηᵔmᵔbe bununbu buba ki kᵔn' Uwien ya bεl ni la, n̄ tu nin á li ηᵔmᵔbe inun ile, ηᵔ kí kᵔ umu wà ηᵔ rí kpiin ni. ⁴⁸ Ni'saan, «Mu ηᵔ rí kpiin. Ininbieb yà ηᵔmᵔnh tigbenent mᵔ ηᵔ rí kpo.»

⁴⁹ «Umu ne li cère unil ke rí ηᵔmaake ten miyaam. ⁵⁰ Miyaam yé nibonn nà mᵔn ne. Ama m̄ saa' ka ji ηᵔme la, niba ηᵔ te kí ji rí fre kí ηᵔmaake m̄. Ní li ηᵔme ten miyaam, kí li ηᵔme nin tᵔb.»

10

*Uwien taan' nà la, nil la bore nè
(Matie 19:1-12; Luk 16:18)*

¹ *Yesu siere' ni'saan, ne ki jon' Sude ya tinfenm mà te Sudeŋ ya kpenpuol bó nnᵔ ni. Inigol tí taan' u'saan, ne u tí wᵔkn' be ten u tí rí teh ma bo.

² *Farisienmbe biba nekn' wᵔ ki yíe be rí biike wᵔ, ne ki niire' wᵔ ki ye: «Uje ηᵔmᵔbe usen wᵔ rí wiε u'po-oo?» ³ Ne u niire' be ki ye: «Moyis là ye ní li teh mila?» ⁴ Ne bi ye: «Moyis là ye uje yíe wᵔ rí wiε u'po la, wᵔ rí kele kugbᵔnku kí de wᵔ kí wuᵔn kí ye u wiε' wᵔ.» ⁵ Ne *Yesu ye: «Ní'yufaa bo ne cère' Moyis là kele' ki ye ní li teh nnᵔ. ⁶ Ama micincinm, uyo wà Uwien là ñen' unᵔendun wuu nnᵔ, «u là ñen' uje nin upii ne. ⁷ Nen ne cère' uje kuᵔn' upii la, u li daan u'naa nin u'baa, ⁸ ne ben bile nnᵔ rí taan kí tien unibaab.» Nnᵔ ne ba ji te nib bile, bi ji yé unibaab ne. ⁹ Tᵔ, Uwien taan' nà la, nil la bore nè.»

† 9:46 Liike 9:44.

10 Bi tĩ baa' iden nε u'panpaankaab mɔ liεbe' ki niire' wɔ tigber nnɔ bo. 11 Nε u jiin' bε ki ye: «Ujε wà wiε' u'po, ki tí kuɔn' upiitɔ la, uje nnɔ yé ujenanmaa nε u'po ukpɛk nnɔ bo. 12 Upii wà fii' u'cε saan, ki tĩ kun' ujetɔ la, upii nnɔ yé upiinanmaa nε.»

*Yesu nin mubumu
(Matie 19:13-15; Luk 18:15-17)*

13 Tɔ, binib tukeh mubumu, ki bàareh *Yesu saan nɔ wɔ ní mε mù, nε u'panpaankaab kɔnh nin bε. 14 U laa' bi kɔnh nin bε ma nnɔ, na nmaa' wɔ, nε u tɔke' bε ki ye: «Cère mɛn mubumu mù ní li bàareh n'saan. La piendeh mù mɛn, kimε binib bà te tɛn mubumu nε si Uwien ya bɛl. 15 N tɔkeh nε imɔn nε, wà kε nɔ teke' Uwien ya bɛl ya gber kibuk yaam la, wa ní kɔ li'ni.» 16 Nɛn saan nε u yuunh mubumu nnɔ, ki taah u'nuɔ ki paakeh mu'bo, ki teh mù Uwien ya mɔnm.

*Ufàadaan uba ya gber
(Matie 19:16-30; Luk 18:18-30)*

17 *Yesu siereh uyo wà nnɔ, nε uje uba sɛn' ki baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli, ki niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa wà mɔn, n li tien mila kí lε limiɛl là nɔ nɔbe gbenm-i?» 18 Nε *Yesu niire' wɔ ki ye: «Bε tien' a yih nni wà mɔn-i? Uwien baba nɔ ní la, uba nɔ mɔn. 19 A bɛn iwɔb yà ye: «La ku nil, ki la teh nanmaal, ki la suh, ki la nɛndeh nib bo, ki la jinh nib, kí li boh a'naa nin a'baa nnɔ.» 20 Nε uje nnɔ ye: «Cɛnbaa, n boh ni'ke haali n'buwaam ni nε.» 21 *Yesu liike' wɔ, u'yɛnm sɔnge' u'bo, nε u tɔke' wɔ ki ye: «Nibonn niba nε pɔre' nε. Jo kí tĩ kuɔre a nɔbe tibont tà kε nnɔ, kí taa ilike nnɔ kí de bicɛkɛkɛnb, kí li nɔbe lifaal paaki bó, nɔ kí baa kí lá paan n'bo.» 22 *Yesu

len' nnə ma nnə, nε uje nnə saa' u'nun bó, ki siere' ki bure' nin uyensaa, kimε u ηməbe lifaal ki gbien'.

23 *Yesu jiebe' ki liike' u'panpaankaab, nε ki təke' bε ki ye: «Nì faa ki gbien' nin binib bà ηməbe lifaal nnə rí kə Uwien ya bεl ni.» 24 U len' nnə ma nnə, nε miyək m cuo' u'panpaankaab cεen, nε u tí təke' bε ki ye: «N'bumu, Uwien ya bεl ni ya kəm faa cεen nε. 25 Nì faa nin ufàandaan rí kə Uwien ya bεl ni ki cεn' ríakma rí càare mikpelpienbonm ni.» 26 Nì tùore' ki beke' bε cεen, nε bi təkheh təb ki teh: «O, nì te nnə la, ηmε li fre kí ηmεre?» 27 *Yesu caan' bi'bo inun, nε ki təke' bε ki ye: «Binib nε ηa rí fre, Uwien wən ηa rí gbele niba, u li fre kí tien ni'kε.»

28 Nε Pier təkhe' wə ki ye: «Tinbi wən la, ti dàan' ti-bont kε nε ki paan' a'bo-a!» 29 Nε *Yesu ye: «N təkheh nε imən nε, unil wà kε dàan' u'den bii u'ninjie bii u'ninsie bii u'naa bii u'baa bii u'bumu bii u'kpàan min nin tigbemənmənt bo la, 30 u li ε iden nin ninjie bii nin ninsie bii nin naambε nin mubumu nin ikpàan, ni'kε bolm kobk fεnfennə, ama u li ε ijend mə. Nε uyo wà we ní nnə, u lá li ε limiel là ηa ηməbe gbenm. 31 Bisenlierb lá li paan puoli ki yebe. Puoli bó yaab mə lá li liere usen ki yebe.»

*Yesu tí len' u'kuum nin u'mεkrm bó nta bo
(Matie 20:17-19; Luk 18:31-34)*

32 *Yesu nin u'panpaankaab doh Yerusalem bó, nε u le usen. Bi joh ma nnə u'panpaankaab ya yenm saa' nε bujewaambu cuo' bà mə pε u'bo nnə. Nεn saan nε u tí yin' u'panpaankaab piik nin bile nnə u'ba saan nε ki cin' ki təkheh bε nà li tí tu wə ni'bó. 33 U təkhe' bε ki ye: «Li cengeh mən, ti doh Yerusalem bó nε. Ti tí baa' la, bi li taa Unil ya Bijε

kí ηukn bitətuərciənb nin *Yiko ya wənwəknb, bε rí bu wə tibuur, kí ye u kpe mikuum, kí taa wə kí ηukn bà ηa yé Sufmbε. ³⁴Bi li lè wə, kí cεre u'bo tiñinsεnt, kí ñí wə inalεbe, kí yaan kí ku wə, nε wienta daali wə rí mεkre bitεnkpiib ni.»

Saak nin San ya miεbu
(*Matie 20:20-28*)

³⁵Tə, Sebede ya bijiεb Saak nin San nεkn' Yesu, nε ki təke' wə ki ye: «Cεnbaa, ti yíe á tuo kí tien ti li miε ηε nà nε.» ³⁶Nε u niire' bε ki ye: «Ni yíe rí tien ba nε kí de nε?» ³⁷Nε bi ye: «A lá jin' a'bεl la, á cère ti'ni uba rí li kε a'nəjie bó, utə mə rí li kε a'nəgen bó.» ³⁸Nε u ye: «Na bεn ni miεh nibonn nà. Ni li fre kí ji n li ji ijend yà nnə-əə?» Bii ni li fre kí kə n li kə micεcεkm mà ni nnə ni-ii? * ³⁹Nε bi ye: «Ti li fre.» Nε u ye: «Imən, ni li ji n li ji ijend yà nnə, ki li kə n li kə micεcεkm mà ni nnə ni. ⁴⁰Ama binib bà li kèle n'nəjie nin n'nəgen bó nnə wən, na yé min nε li gènde bε. Uwien nε li de mifεnm nnə u bonde' mè ki ble' binib bà nnə.»

⁴¹U'panpaankaab piik bà s'ien' nnə cii' Saak nin San təke' wə ki ye bà, nε bi'benku ni cin' ki beh bi'bo. ⁴²Nεn saan nε u yin' bε u'ba saan ki təke' bε ki ye: «Ni bεn ñí te ma uηendun wuu ni. Bà yé idu ya bεrb wəbndeh i'nib nε, nε bà ηməbe ticiεnt nnə wəngεh bε bi'tuəm kpe ma bo. ⁴³Na rí li te nnə ninbi ni. Ni'ni wà yíe wə rí li yé uciεn la, wə rí tien u'ba ni'tonsənl. ⁴⁴Ni'ni wà yíe wə rí li yé usenlier la, wə rí tien u'ba ni'kε ya yonb. ⁴⁵Kimε Unil ya Bijε ηa baa' uηendun wuu ni bε rí sən kí de wə. U baa' wən

* **10:38** Yesu taa' tinεnnt tule nε ki wəən' ijend nnə yebe ki kpe ma bo. Tun si: kí ñu kijendyiek ni bii kí lùo ijend ni.

nε ń sɔn kí de binib, kí kpo ηɔ kí de binib bà yebe kí wíε.»

Yesu likre' Bartime
(*Matie 20:29-34; Luk 18:35-43*)

⁴⁶ *Yesu nin u'panpaankaab tí baa' Seriko ya du ni. Bi ñeh u'ni uyo wà nnɔ nε linigocienl paan' bi'bo. Ujuɔn uba ke sengbaal ki mieh, bi yih wɔ Bartime, u yé Time ya bijε. ⁴⁷ U cii' bi ye Nasaret ya *Yesu nε gèbreh, nε u cin' ki wuureh ki teh: «Yesu, *Dafid ya yaabile, muɔ nni micεεkm.»

⁴⁸ Linigol nnɔ tengh u'bo ki teh wɔ ń ηmile, ama u tùɔreh ki wuureh nε ki teh: «*Dafid ya yaabile, muɔ nni micεεkm.» ⁴⁹ Nε *Yesu sere' ki ye: «Yin wɔ mɛn ní.» Nε bi yin' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cuo a'ba! Fii kí sere, u yih ηε.»

⁵⁰ Nε u wíε' u'liergbenku, ki fii' wukbu, ki baa' *Yesu saan. ⁵¹ *Yesu niire' wɔ ki ye: «A yíε ń tien ba kí de ηε?» Nε u ye: «Cɛnbaa, n yíε ń likre nε.» ⁵² Nε *Yesu ye: «Li joh, a'tekjim nε ηmiɛn' ηε.» U likre' i ya tàan bo, nε ki paan' *Yesu bo.

11

Binib kpískreh Yesu u tí kɔn' Yerusalem ni
(*Matie 21:1-11; Luk 19:28-40; San 12:12-19*)

¹ *Yesu nin u'panpaankaab tí neke Yerusalem ki tuo' Bɛtifaaje nin Betani ya du. I te Olifi ya siin ya juɔl bó nε. Bi tí tuo' ni'saan ma nnɔ, nε u sɔn' u'panpaankaab ni bile ² ki tɔke' bε ki ye: «Li joh mɛn udu wà te inun bó nɔ ni. Ni tí kɔn' u'ni la, ni li pɔk kí lε unjuunfanfaan uba lùɔ. Uba ηa laan jèke' wɔ. Ní lore wɔ kí taa ní. ³ Unil niire' nε ki ye bε tien' ni

loreh wə la, ní ye: «Yonbdaan nε ciekε wə. U li jiin wə ní fεnfεnnə wuə.» »

⁴ Bi bure', nε ki tǐ laa' uŋuunfanfaan nnə lùo iden iba saali bunañbu saan ki nεke usen. Nε bi cin' ki loreh wə. ⁵ Binib bà se ni'saan nnə ya biba niire' bε ki ye: «Ni teh ba sɔ? Bε tien' ni loreh uŋuunfanfaan wuə nɔ?» ⁶ Nε bi jiin' bε *Yesu bi ye bε í ye ma nnə. Nε binib nnə cèbe' bε bi bure', ⁷ ki tuke' uŋuunfanfaan nnə ki baa' *Yesu saan, nε ki taa' bi'lier ki paan' u'bo, *Yesu jèke'. ⁸ Nεn saan nε biba taah bi'lier ki pèreh usen ni ki yebe. Bitəb kəh kumuəku ni, ki bεreh tifer ki mə lá pèreh. ⁹ Bà le usen nnə nin bà pε puoli nnə kε wuureh ki teh: «Osana*, Uwien ya mən m í li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnə bo. ¹⁰ Uwien ya mən m í li te ti'yaaje *Dafid ya bεl là we ní nnə bo. Osana, Uwien wà te paaki bó.»

¹¹ Tə, *Yesu tǐ baa' Yerusalēm, ki kən' Uwien ya duku† ya luo bo, ki liike' tibont kε. Uwien bench wù í kə ma nnə, nε wən nin u'panpaankaab piik nin bile nnə ñen' ki bure' Betani ya du bó.

Yesu wie' bukenkenbu buba minjūum
(Matie 21:18-19)

¹² Kutaaku faa', nε *Yesu nin u'panpaankaab ñen' Betani ya du ni ki bure'. Bi joh ma nnə nε mikənm tǐ cuo' wə. ¹³ U laa' bukenkenbu buba tǐ se fənfəkm ki ηməbe tifer. Nε u jon' wə í tǐ liike u li lε niba bu'bo bii wa í lε. U tǐ baa' bu'nintuəli, ki laa' tifer baba nε bu'bo. Kimε na là yé kenken ya lənləonyo. ¹⁴ Nε u təke' busubu nnə ki ye: «Uba ηa

* **11:9** Liike Matie 21:9. † **11:11** Liike Matie 12:5.

ji li le bil liba a'bo fiebu.» Ne u'panpaankaab cii' u len' ki ye bà.

*Yesu ḡore' binib Uwien ya duku ya luo bo
(Matie 21:12-17; Luk 19:45-48; San 2:13-22)*

¹⁵ Yesu nin u'panpaankaab tì baa' Yerusalem. Ne *Yesu kòn' Uwien ya duku ya luo bo, ki cin' ki ḡuòh binib bà kuòreh tiwènt nin bà daanh tiwènt nnò ki ñendeh; ki tureh bilikkpendb ya teb nin bà kuòreh inenjel nnò ya biemu ki gbòbreh. ¹⁶ Wa cèreh nib tukeh went ki gèbreh Uwien ya duku ya luo bo.

¹⁷ Nen saan ne u tòke' be ki ye:

«Nì kele' *Uwien ya gbònkù ni ki ye:

«Bi li yin n'duku inibol ke ya kaare ya duku ne»,
ama ninbi taa' kù ki tien' binasub ya tantaanbùol
ne.»

¹⁸ Bitòtuòrcienb nin *Yiko ya wònwòknb cii' *Yesu tien' ma bo. Ne bi nuunh bi li tien ma kí ku wò, ama ki ji fenge wò. Kime u'wòknm sònge linigol nnò ya yenm cèen ne. ¹⁹ Nì juòre' ma nnò, ne *Yesu nin u'panpaankaab tí siere' udu nnò ni.

*Yesu wiè' bukenkenbu bùa miḡùum nnò kuore'
(Matie 21:20-22)*

²⁰ Kutèḡesònsònkù, ne bi cuonh ki gèbreh bukenkenbu nnò saan, ki laa' bù kuore' paaki ki tì ci' tingi. ²¹ Ne Pier tiere' nà wun tien', ne ki tòke' *Yesu ki ye: «Cenbaa, liike, a wun wiè' bukenkenbu bùa miḡùum nnò, kuore'-a!» ²² Ne *Yesu tòke' be ki ye: «Teke men Uwien kí ji. ²³ N tòkeh ne imòn ne, unil wà ke li tòke lijuòl liè kí ye lè ní fii kí tì lu miḡunciem ni, ki teke' ki jin' ki ye nì li tien ten u len' ma bo, ka maaleh milele la, nì li tien nnò ne. ²⁴ Nen bo ne n tòkeh ne ki teh ni miè' Uwien nibonn nà ke ni'kaare ni la, ní li du kí ye ni

laa' nε ηο, nε ni li mənbe kí λε nε nε. ²⁵ Uyo wà ni te ki kàareh, kí lá tiere ki ye uba ηmabe nε tigber tà κε la, ní fère udaan ηο ni'Baa wà te paaki bó nnο mο ní fère nε ni'biil. [²⁶ Ama na fère' ni'tòb la, ni'Baa wà te paaki bó mο ηa ní fère nε.]»†

Bi niire' Yesu wà de' wο usen wο ní tien u teh nà nò?
(*Matie 21:23-27; Luk 20:1-8*)

²⁷ Yesu nin u'panpaankaab tí liebe' ki baa' Yerusalem ni. *Yesu kən' ki cuonh Uwien ya duku ya luo bo, nε bitətuərcienb nin *Yiko ya wənwəknb nin *Sufmbε ya cienb baa' u'saan, ²⁸ ki niire' wο ki ye: «A ηmabe usen á tien a teh nà nò-əə? Njme nε de' ηε usen á tien nε?» ²⁹ Nε u ye: «N'mο li niire nε iniire iba kpein nε. Ni fre' ki jiiin' nni la, n'mο li təke nε n ηmabe usen wà ki teh n teh nà nò. ³⁰ San là siih binib Uwien ya n̄unm ma nnο, ηme nε là de' wο usen-i? Uwien bii binib nε? Təke nni mεn.»

³¹ Nεn saan nε bi təkheh təb ki teh: «Ti ye Uwien nε de' wο usen la, u li niire tε kí ye: «Bε tien' ta là teke' wο ki jin'-i?» ³² Ta ní fre kí ye binib mο sə.» Bi fenge linigol nnο mο, kimε bi'kε tuo' ki ye San là cinbe ki yé *Uwien ya n̄əbonsəknl nε. ³³ Nε bi təkhe' *Yesu ki ye: «Ta bεn.» Nε u'mο ye: «N'mο ηa bεn, ka ní təkhe nε wà de' nni usen ní tien n teh nà nò mο.»

12

Bikpàab bà bre ya kpɛnɛnm
(*Matie 21:33-46; Luk 20:9-19*)

¹ Ni ya puoli bó nε *Yesu pən' bε mikpɛnɛnm ki ye: «Ujε uba nε là ηmabe bukpaabu, ki caan' bukpaabu nnο ni tisir tà bi taah tu'bii ki ηeh fεn

† **11:26** Bi kpie' ki kele' tigbont tà nnο ya tuba migbiirm 26 ηa te tu'ni.

nnə, nε ki beke' ki linde' bù, ki gbin' kubùoku kùà bi li ηmengeh isibii nnə bu'ni, ki caan' kin-inbentaak bu'ni, ki taa' bù ki guun' bikpàab biba, nε ki bure' usen. ² Uyo wà isibii nnə tĩ ben' nnə, nε u sən' utonsənl uba bikpàab nnə saan, wə ní tĩ teke wən ukpɛdaan ya bó ní. ³ Utonsənl nnə tĩ baa' nε bi cuo' wə ki ñi', ki ηore' wə, u liebe' inuəkuon. ⁴ Ukpɛdaan nnə tí sən' utonsəntə bi'saan. Nε bi tĩ ñiñi' ki cube' u'yul, ki susuke' wə. ⁵ U tí liebe' ki sən' utonsəntə bi'saan. Wən tĩ baa' ma, bi ku' wə nε. U liebe' ki sənsən' bitonsənb bi'saan bi yebe, bi tí ñiñi' biba, ki kuku' bitəb. ⁶ U'bijε baba nε ji sien' u'saan, u yíe u'bijε nnə cεen. Nε u fəre' ki sən' wə bi'saan, ki maaleh ki teh u yé u'bijε ma nnə, bi li tĩ bo wə nε. ⁷ Ama bikpàab nnə laa' u'bijε nnə we ní ma nnə, nε bi təke' təb ki ye: «Wən nε yé u'faajil, cère mən tí ku wə ηə lifaal nnə ní juore tí'yaal.» ⁸ Nε bi cuo' wə ki ku', ki ñen' ki tĩ wie' kpεgbaal.

⁹ «Tə, ukpɛdaan nnə li tien mila? U li baa kí lá ku bikpàab nnə nε, kí taa bukpàabu nnə kí guun bikpɛtəb. ¹⁰ Na kaan' *Uwien ya gbənkú ni ñi kɛle' ná saan ki ye:

«Litɛnl là bidumɛb wie' lè nnə,

lɛn nε lá tien' litɛnkpiɛkl là co kuduku nnə nε-εε?

¹¹ Yonbdaan nε tien' nnə,

nε ñi ηməbe kuñuərku tí'nun bó.» »

¹² *Sufmbε ya ciɛnb bende' ki ye *Yesu pən' ben nε mikpɛnɛnm. Nɛn bo nε bi'nun mən bε ní cuo wə, ama bi fenge' linigol nnə nε ki siere' ki dāan' wə.

Sesa ya lɛnpolike

(Matie 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Bi sɔn' *Farisiɛnmɓɛ biba nin ubɛr Herod yaab ya biba *Yesu saan bɛ ɓi tɓi dɛle wɔ, wɔ ɓi len kɪ lɔle u'ba. 14 Bi tɓi baa' nɛ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti bɛn ki ye a tɔkeh tigbɛmɔnt nɛ, ka fɛnge uba, ka boh uba ki cɛn' u'tɔ. A wɔngeh tɛ Uwien ya sɛn mɔnmɔnm nɛ. Tɔ, ti ɓmɔbe usɛn tɓi li pɛh lɛnpɔ ki dienh ubɛrciɛn Sesa bii ta ɓmɔbe?» Tɓi li pɛh bii ti la pɛh?»

15 *Yesu bɛn ki ye bi yɛ iɓuɔn ilele ya nib nɛ, nɛ ki tɔke' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni bɪkreh nni? Taa mɛn milikbim miba nɪ ɓi liike.» 16 Bi taa' nɪ; nɛ u niire' bɛ ki ye: «ɓmɛ ya nɛnnɛnku nin u'yel te mi'bo?» Nɛ bi ye: «Uɓerciɛn Sesa.» 17 Nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «Taa mɛn nà yɛ Sesa yaann kɪ de Sesa, kɪ taa nà mɔ yɛ Uwien yaann, kɪ de Uwien.» U len' nnɔ ma nnɔ nɛ nɪ cuo' bɛ miyɔkm cɛɛn.

*Bitɛnkpiib ya mɛkrm ya gɓɛr
(Matie 22:23-33; Luk 20:27-40)*

18 Nɪ ya puoli nɛ Saduseyɛnmɓɛ biba baa' *Yesu saan. Bɛn nɛ lienh ki teh bitɛnkpiib ɓa ɓi mɛkre nnɔ. 19 Bi tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, Moyis là ke'le' yiko ki de' tɛ ki ye: «Unil ya ninjɛ kpo' ki cɛre' u'po, ka ɓmɔbe buk la, wɔ ɓi kere ukpɔpii nnɔ, kɪ maa mubumu kɪ de u'ninjɛ wà kpo' nnɔ.» 20 Tɔ, ninjɛb bilole biba nɛ là te, nɛ ukpiɛk lá kuɔn' upii, ki kpo', ka maa' buk. 21 Wà tɔ u'bo nnɔ kere' ukpɔpii nnɔ ki mɔ kpo' ka maa' buk. Wà mɔ tɔ wɔn bo nnɔ mɔ kere' wɔ ki mɔ kpo' ka maa' buk. 22 Bijɛb bilole nnɔ kɛ tien' nnɔ ki kpo' ka maa' buk. Upii nnɔ mɔ tɓi fɔre' ki kpo'. 23 Tɔ, bitɛnkpiib lá mɛkre' uyo wà la, ɓmɛ

* 12:14 Liike Matie 22:17.

li si upii nnɔ? Kime bi'ke bilole kuɔn' wɔ ki tĩ bɔn' nɛ.»

²⁴ Nɛ *Yesu jiiin' bɛ ki ye: «Na bɛn nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni ya tingi, ka bɛn Uwien ya tuɔm kpɛ ma bo. Nɛn nɛ cèreh ni tùreh. ²⁵ Bitɛnkpiib lá mèkre' la, jɛb ɲa ń kuɔn piib, piib mɔ ɲa ń kun cɛr. Bi li te tɛn Uwien ya tondb nɛ paaki bó. ²⁶ Bitɛnkpiib ya mèkrm mɛn la, na kaan' Moyis ya gbɔnku ni nà saan Uwien là len' nin Moyis kufetuku kuba saan kù teknh umu ka wih nnɔ nɛ-ɛɛ? U là tɔke' Moyis ki ye: «Min nɛ yé *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb ya Wien.» ²⁷ Uwien ɲa yé tɛnkpiib ya Wien, u yé bà fuobe ya Wien nɛ. Ninbi lienh ki teh bitɛnkpiib ɲa ń mèkre ma nnɔ ni tùre' kpɛlkpɛl nɛ.»

Li lɛ wɔbl yé wɔbkpiɛkl-i?

(Matie 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ *Yiko ya wɔnwɔknl uba là te ni'saan ki cii' bi nieh nin tɔb ma, nɛ ki laa' *Yesu jiiin' bɛ mɔnmɔnm ma bo. U nek'n' *Yesu ki niire' wɔ ki ye: «Iwɔb kɛ nni li lɛ yé likpiɛkl-i?» ²⁹ Nɛ *Yesu jiiin' wɔ ki ye: «Liwɔbkpiɛkl si: «Ninbi Israyɛl yaabɛ, li cengeh mɛn: Yonbdaan Uwien baba nɛ yé Yonbdaan. ³⁰ Li yíe a'Yonbdaan Uwien nin a'fɛl kɛ nin a'tetem kɛ nin a'yɛnmaale kɛ nin a'tuɔm kɛ.» ³¹ Liwɔbl là tɔ si: «Li yíe a'tɔ tɛn a'yíe a'ba ma bo.» Wɔbl liba ɲa te ki gèbre' liɛ ya wɔbl.»

³² Nɛ u tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, a tɔke' tigbɛmɔnt nɛ. A tɔke' ki ye Yonbdaan Uwien yé Uwenbaabe nɛ, uba ɲa te ki pukn' u'bó ma nnɔ, tù te nɛ. ³³ Unil yíe Uwien nin u'fɛl kɛ nin u'yɛnmaale kɛ nin u'tuɔm kɛ, ki yíe u'tɔ tɛn u'yíe u'ba ma bo la, nɛn nɛ mɔn ki cɛn' wɔ ń li taah tiwɛnt ki teh ituɛɛ ki wɛndeh ki dienh Uwien nin mipum kɛ ya bol.»

34 *Yesu laa' u len' nin mibenm, nε u tōke' wō ki ye: «ŋa fōke nin Uwien ya bεl.» Nεn gèbre' ma nnō, uba ŋa ji kaabe' ki niire' *Yesu niire ki pukn'.

*Uwien ya Nigendkε Kristo nin Dafid ya gber
(Matie 22:41-46; Luk 20:41-44)*

35 *Yesu là te Uwien ya duku ya luo bo, ki wōknh binib Uwien ya gber ma nnō, nε ki niire' bε ki ye: «Nì tien' mila *Yiko ya wōnwōknb lienh ki teh Uwien ya Nigendkε Kristo yé *Dafid ya yaabil-i?

36 Mifuoñanm là cèrè' *Dafid bugben len' ki ye:

«Yonbdaan Uwien tōke' n'Yonbdaan ki ye:

Kèle n'nojie bó,

kí tì baa uyo wà

n li cèrè á tε a'nennεndb bo litaal.»

37 *Dafid mōnōn là yin' Uwien ya Nigendkε Kristo u'Yonbdaan la, u ji tien' mila ki liebe' ki yé u'yaabil-i?» Linigocienl cengeh *Yesu ya gber, nε nǐ ŋmε lè cεεn.

*Li ben men Yiko ya wōnwōknb bó
(Matie 23:1-36; Luk 20:45-47)*

38 Yesu wōknh bε Uwien ya gber, nε ki tōkeh bε ki teh: «Li ben men *Yiko ya wōnwōknb bó. Bi yíe bε ní li guoh tiliεrgbengt nε ki gaakeh, ki yíe binib ní li gbaandeh ki fuondeh bε mudaamu ni, ³⁹ ki yíe bε ní li kaah binikpεkpiεkb ya kànkàan itáan ya dur ni nin tinacent ni. ⁴⁰ Ben nε jinh ki pendeh bikpopiib, ki kàareh ní wuōkreh, ki bōndeh binib ya nun bó. Nεn bo nε Uwien li tūōre kí dεre bi'tub cεεn.»

*Ukpopiicεεkdaan uba ya pum
(Luk 21:1-4)*

41 Tō, *Yesu kε ki nεke Uwien ya pum ya likkpi-enbùol, nε ki likeh linigol nnō kpíendeh len ilike

ma bo. Bifaadeɲb bà yebe bàareh ki kpiendeh ilike len ì yebe. ⁴² Ukropiicecekdaan uba ma baa' ki lá kpien' milikbim mile ma baa' gbɔnku kuba mɔnɔn. ⁴³ Ne *Yesu yin' u'panpaankaab ki tɔke' be ki ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, ukropiicecekdaan wuɔ kpien' ilike ki cen' bà ke kpien' nnɔ. ⁴⁴ Kimε bi'ke de' ka pɔkre' bi'like ya pɔkl. Ama wɔn yé ucεcekdaan ne, ki tonde' u ηmɔbe nà ke nnɔ ki lá kpien'.»

13

Bi lá li bere Uwien ya duku (Matie 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ *Yesu siere' Uwien ya duku ya luo bo ki ñen', ne u'panpaankaab ni uba tɔke' wɔ ki ye: «Cenbaa, liike iten yiε gbenge ki kpε ma bo-a! Liike bi taa' yè ki mɛn' tidur tù ηmɔbe kuñuɔrku ma bo-a!» ² Ne u tɔke' wɔ ki ye: «A laa' tiducient tuu nɔ-ɔɔ? Bi lá li bere tu'ke ne, tenl liba mɔnɔn ηa lá li juore kí li pe tɔl bo.»

Ijend ya yo lá li te ma bo (Matie 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Yesu jon' ki tì kèle' Olifi ya siin ya juɔl bo, Uwien ya duku ya nuun bó, ne Pier nin Saak nin San nin Andre baa' u'saan bi'baba, ki lá niire' wɔ ki ye: ⁴ «Tɔke te, tibont nnɔ ke lá li tien uyo wà? Ku le ðiεku ba li wuɔn kí ye uyo nnɔ baa'.» ⁵ Ne u cin' ki tɔkeh be ki teh: «Li ben mɛn, ki la cère uba ní tuln ne. ⁶ Kimε binib lá li baa ki yebe kí li ηmɔbe n'yel ki teh bi yé min ne, kí tuln binib bà yebe. ⁷ Ni lá cii binib tɔh lituol kɔnkɔnm ni bii fɔnfɔkm la, ni la cère ni'fɛl ní li tiinh. Kimε tu ya bont ke li tien ne kí yaan, na laan yé gbengbenyo. ⁸ Kimε linibol liba

li jèke linibotɔl. Libel liba ya nib mɔ li jèke libetɔl yaab. Kitink li jènge bùol, bùol. Mikònm mɔ li lu. Nĩ li te ten imerwien ya cincinm ne.

⁹ «Ninbi ben wɔn, li ben men. Bi lá li cuo ne kí jon tibuur, kí ñĩ ne itáan ya dur ni. Min bo, bi lá li tuke ne kí jo tibuur idu ya cienb nin biberb saan. Nnɔ ne ni li yé n'mònkunb bi'saan. ¹⁰ Bi li kpaande tigbemɔnmɔnt tuu inibol ke saan ne kí yaan. ¹¹ Bi cuo' ne ki jon' tibuur la, ni la pɔk kí li yɔke ni li len kí ye bà. Uyo nnɔ lá baa' la, *Mifuoñaanm ne li tɔke ne ni li len kí ye bà. Na yé ninbi ne li len, *Mifuoñaanm ne li len. ¹² U ya yo ne unil li kuɔre u'ninje, be ní ku wɔ. Baa mɔ li kuɔre u'buk, be ní ku kè. Mubumu mɔ li fii kí sere mu'naambe nin mu'baambe bo, kí cère be ní ku be. ¹³ Min bo ne binib ke li nen ne. Ama wà ke li mĩnde kí li ñmɔñmɔbe kí tĩ fore nnɔ, wɔn ne li ñmere.»

*Nibonn nà ñmɔbe ijuɔke ya gber
(Matie 24:15-28; Luk 21:20-24)*

¹⁴ «Ni li le ijuɔke ya bonn nà saah tibont tà ke mɔn nnɔ se na bi li sere nà saan. (Wà ke kàanh la, wɔ ní li ciuh ni'tingi.) Uyo nnɔ lá baa' la, bà li te Sude ya tinfenm ni nnɔ, be ní sen kí jo ijuɔn bó. ¹⁵ Wà te kudulekaaku ya paaki la, u la jiiire kí kɔ iden ni, kí taa niba. ¹⁶ Wà mɔ te ikpàan bó la, u la liebe kí kun, wɔ ní tĩ taa u'liergbenku. ¹⁷ U ya yo bipiib bà punbe nin bà ñmɔbe mubumu mùa ñaanh, li ñmɔbe micεεkm ne. ¹⁸ Li kàareh men, Uwien la cère nè ní tien kusenañuɔku. ¹⁹ I ya den binib li ji ijend kí gbien. Haali uñendun ya cincinm kí lá baa fenfenmɔ, nib ña laan jin' i ya jend ya bol, ka ji li li ji yè fiebu. ²⁰ Yonbdaan ña bi kùore' ijend nnɔ

ya wien bo la, uba mənən ɲa bi li ɲmɛrɛ. U gɛ̀ndɛ' binib bà nnə bo nɛ cɛ̀rɛ' u kùɔrɛ' iwien nnə bo.

²¹ «U ya yo unil təkɛ' nɛ ki ye: «Liike mɛn, Uwien ya Nigɛ̀ndkɛ Kristo te niɛ saan» bii «u te niɛ bó» la, ni la tuo. ²² Kimɛ bitonnɛnmə̀nkunb li baa. Biba li ye bi yé Uwien ya Nigɛ̀ndkɛ Kristo nɛ. Bitəb li ye bi yé *Uwien ya ɲə̀bonsəknb nɛ. Bi li tien micincilm ya bont nin miyəkɛm ya bont, kí tuln binib. Bi li nuunh ɲi tuo' la, bɛ ɲi tuln Uwien gɛ̀ndɛ' binib bà nnə mənən nɛ. ²³ Ninbi li bɛn mɛn. N kpiɛ' ki təkɛ' nɛ tigbɛr nnə kɛ ɲə.»

Unil ya Bijɛ ya baam ya gber
(Matie 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ «Ama, ijɛ̀nd nnə ya yo gɛ̀brɛ' la, uwien li biike, uɲmaal ɲa ji li wien, ²⁵ Iɲmaabii li cecere kí lu, tibont tà ɲmə̀be mituəm paaki bó li jɛ̀nge.

²⁶ U ya yo nɛ bi li lɛ Unil ya Bijɛ te titɛ̀wəlgbənt ni, ki we ɲi, ki ɲmə̀be ufaa nin ukpiɛke ki gbien'. ²⁷ U ya yo nɛ u li sən Uwien ya tondb bɛ ɲi jo lɛnpuoli nin nintuəli nin ugɛn nin ujie bó, kí cin utingbaan uba kí ti baa utə, kí taan Uwien gɛ̀ndɛ' binib bà nnə kɛ.»

Bukɛ̀nkɛ̀nbu ya kpɛ̀ɲɛ̀nm
(Matie 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸ «Bukɛ̀nkɛ̀nbu ya tetem yé mikpɛ̀ɲɛ̀nm nɛ ni'bo. Ni lá laa' bù təh isigben, ki bundeh la, ni bɛn ki ye ɲi nɛke uɲalɛnd nɛ*. ²⁹ Nnə nɛ, ni lá laa' tibont tuu teh la, ɲi li bɛn kí ye Unil ya Bijɛ nɛkn' ni'naɲuən saan ɲə†. ³⁰ N təkɛh nɛ imə̀n nɛ, tibont

* 13:28 Liike Matie 24:32. † 13:29 Liike Matie 24:33.

nnə kɛ li tien kí lɛ fɛnfɛnnə ya nib biɛ ɲa laan kpo' ki gben'. ³¹ Kutaaku nin kitink li gben. Ama n'gber tun ɲa ɲməbe tù ní gben.»

*Uba ɲa bɛn lidaali là Unil ya Bijɛ li baa ní
(Matie 24:36-44)*

³² «Ama uba ɲa bɛn tibont nnə li tien lidaali là bii uyo wà. Paaki bó, Uwien ya tondb ɲa bɛn. U'Bijɛ mənən ɲa bɛn, Uwien Baa baba nɛ bɛn. ³³ Li bɛn mɛn ki la gəh, kime na bɛn uyo nnə. ³⁴ Ní naan ujɛ wà joh usɛn ki təkɛ' u'tonsənb ki ye bɛ ní li likeh u'den mənəmən, ki wuən' wà kɛ u li sən lituonl là, ki təkɛ' u'naŋguurl ki ye u la gəh, ki yaan ki bure' nɛ. ³⁵ Nɛn bo, la gəh mɛn, kime na bɛn uyo wà ududaan li baa ní. U li baa ní kutajuəku-uu, kuyəku-uu, ukuojɛmuəyo-oo, kutɛnɲaaku-uu, na bɛn. ³⁶ Li bɛn mɛn, ɲə u la lá lure kí baa kí lɛ ni də ki gəh. ³⁷ N təkɛh nɛ nà nə n təkɛh binib kɛ nɛ, la gəh mɛn.»

14

*Bi kpaan' iyɛ bɛ ní ku Yesu
(Matie 26:1-5; Luk 22:1-2; San 11:45-53)*

¹ Ní sɛn' iwien ile bɛ ní jele *Sufmbɛ ya Pak ya nacenku. U ya yo nɛ bi ɲmənh kpənə wà ɲa ɲməbe n̄kɛ. *Bitətuərciɛnb nin *Yiko ya wənwəknb nu-unh bi li tien ma kí bəle kí cuo *Yesu kí ku wə, ² nɛ ki təkɛh təb ki teh: «Ti la cuo wə mɛn kunacenku nnə ya yo. Ti cuo' wə u ya yo la, udu ya nib li kpre.»

*Upii uba wule' Yesu ya yul bo lɛfina
(Matie 26:6-13; San 12:1-8)*

³ Tə, *Yesu là te Betani ya du ni, Simən ujend den ki jinh tijier. U jinh uyo wà nnə nɛ upii uba kən'

ní ki tuke ɛfina uba u'daaku faa cɛɛn alabaat* ya dingl ni, bi yih ɛfina nnɔ naar. Upii nnɔ kpɔbre' lidingl nnɔ ya tule, ki taa' ɛfina nnɔ kɛ ki wuwule' *Yesu ya yul bo. ⁴ Binib bà te ni'saan nnɔ ya biba ya benku ni ben', nɛ bi niireh tɔb ki teh: «Bɛ tien' u ñɛnde' ɛfina wuɔ nɔ? ⁵ Bi bi li fre kí kuɔre wɔ kí ɛ nɛ ñ gɛbre iwentun kobiita ya paaku kí taa kí gbiire bijiinb-a!» Nɛ ki kɔnh nin upii nnɔ. ⁶ Nɛ *Yesu ye: «Cère wɔ mɛn wɔ ñ fuore. Bɛ tien' ni ŋaabeh u'yɛnm nɔ nnɔ? U tien' nà mɔn nɛ ki de' nni-a! ⁷ Bijiinb li li te ni'saan uyo kɛ nɛ. Ni yíe ní tore bɛ uyo wà la, ni li fre kí tore bɛ; ama min ŋa ñ li te ni'saan uyo kɛ. ⁸ U tien' u li fre kí tien nà nɛ. U taa' ɛfina nnɔ ki wule' n'bo ki kpie' ki bonde' n'gbɛnɛnt ŋɔ bɛ ñ sube nni nɛ. ⁹ N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, bi li kpaande tigbɛmɔnmɔnt tuu uɛndun ni nà saan kɛ nnɔ, bi li len u tien' nà nɔ bó, ŋɔ binib ñ li tien u'bó.»

Sudas yíe wɔ ñ kuɔre Yesu

(Matie 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba, bi yih wà Sudas Iskariyɔt nnɔ jon' ki tĩ laa' bitɔtuɔrciɛnb ki ye u li taa *Yesu kí ŋukn bɛ. ¹¹ Bi cii' nnɔ ma nnɔ bi'yɛnm sɔnge' cɛɛn, nɛ bi pùon' ki ye bi li de wɔ ilike. Nɛ u bure' ki tĩ nuunh u li ñɛ isɛn yà kí taa *Yesu kí ŋukn bɛ.

Yesu nin u'panpaankaab jele' Sufmbɛ ya Pak ya nacenku

(Matie 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; San 13:21-30)

* **14:3** Liike Matie 26:7.

¹² Kpɔnɔ wà ɲa ɲmɔbe ɲɔke ya nacenku ya cincindaali, lidaali là bi kòreh *Sufmbɛ ya Pak ya pefanfaan nnɔ nɛ *Yesu ya panpaankaab niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ɲɛ kunacenku nnɔ ya jier ɛ saan-i?» ¹³ Nɛ u tɔke' u'panpaankaab ni bile ki ye: «Ní jo udu bó. Ni tí kɔn' u'ni la, ni li ɛ uje uba u tuke liñuncuɔl ki cendeh nɛ. Ní paan u'bo, ¹⁴ kí tí kɔ u li kɔ iden yà ni nnɔ ni kí tɔke udendaan kí ye: <Ti' Cɛnbaa ye wɔn nin u'panpaankaab li ji kunacenku nnɔ ya jier ku ɛ duku ni?» ¹⁵ U li wuɔn nɛ lidutɔtuɔl ya paaki ya duciɛnku kuba bi bonde' kù ɲɔ, tibont kɛ te ku'ni. Ní tien tɛ kunacenku nnɔ ya jier kun ni.» ¹⁶ Bi bure' ki tí baa' udu nnɔ ni, nɛ ki laa' *Yesu tɔke' bɛ ki ye bi li ɛ nà kɛ nnɔ, nɛ ki tien' kunacenku nnɔ ya jier.

¹⁷ Ní juɔre' nɛ *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nnɔ baa' ki kɔn' kuduku nnɔ ni. ¹⁸ Bi kɛ ki jinh uyo wà nnɔ nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, ninbi bà te ki jinh n'saan nɔ ni ya uba nɛ li kuɔre nni.»

¹⁹ Bi'yɛnm saa' ki gbien', nɛ bi niireh wɔ jeje ki teh: «N teh min ɲa ɲí-a?» ²⁰ Nɛ u ye: «Ninbi piik nin bile biɛ ni ya uba nɛ li kuɔre nni. Min nin udaan nɛ taan' ki paan' lisɛnl ni nɔ. ²¹ Unil ya Bijɛ li kpo tɛn ní kɛle' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ma bo nnɔ nɛ. Ama unil wà li kuɔre wɔ nnɔ ní bre udaan bo. Ba bi maa' wɔ mɔnɔn la, ní bi li tu u'bo.»

Yonbdaan ya jier

(Matie 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korɛnt yaab 11:23-25)

²² Bi te ki jinh tijier ma nnɔ, nɛ *Yesu yuure' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' bɛ, ki ye: «Teke mɛn. Nà sɔ yé n'gbɛnɛnt.» ²³ Nɛ ki taa'

midaam mɔ, ki faare' Uwien, ki taa' ki de' bε, bi'ke' n̄un'. ²⁴ Nε u tɔke' bε ki ye: «Nà sɔ yé n'sèm. Mɛn nε wɔngɛh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtieku. Mí li puube binib bà yεbe ya kpεle bo.» ²⁵ Nε ki ye: «N tɔkeh nε imòn nε, ma ji li n̄u sibii ya daam haali kí tĩ baa lidaali là n li liebe kí n̄u mè midɛfɛnm Uwien ya bɛl ni.»

*Yesu tɔke' Píer ki ye u li niε ki ye wa bɛn wɔ
(Matie 26:31-35; Luk 22:31-34; San 13:36-38)*

²⁶ Bi gɛn' Uwien ya yuon ki gben' nε ki n̄ɛn' ki don' Olifi ya siin ya juɔl bo. ²⁷ Nɛn saan nε *Yesu tɔke' bε ki ye: «Ní'kε li sɛn kí dàan nni, kimε n̄i kɛle' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «N li ku upekpaal nε ipe kε n̄ yεre.» ²⁸ Ama uyo wà n li mɛkre bitɛnkpiib ni nnɔ, n li liere nε kí jo Galile.» ²⁹ Nε Píer tɔke' wɔ ki ye: «Bi'kε li sɛn kí dàan n̄ε mɔnɔn la, min n̄a n̄ sɛn.» ³⁰ Nε *Yesu ye: «N tɔkeh nε imòn nε, kuñɔnku kuu a li niε bolm mita kí ye n̄a bɛn nni nε kí yaan ukuojε n̄ muɔ kí lere.» ³¹ Nε Píer n̄iikeh ki lienh ki teh: «Haali bi li ku min nin sin kε mɔnɔn la, ma n̄ niε kí ye ma bɛn n̄ε.» Nε bitɔb bà s̄ien nnɔ kε len' nnɔ.

*Yesu kàare' ni'ba saan bi yih n̄ Getsemani
(Matie 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab tĩ baa' niba saan, bi yih n̄ Getsemani. Nε u tɔke' bε ki ye: «Juore mɛn niε saan, n̄ jo kí tĩ kàare.» ³³ Nε ki taa' Píer nin Saak nin San ki bure'. Bujɛwaanbu cin' ki kɔh wɔ nε u'yɛnm saah. ³⁴ Nε u tɔke' bε ki ye: «N'yɛnm saa' ki tĩ kɛnde' tɛn mikuum nε benh nin nni. Ní'mɔ n̄ juore niε saan, ki la gɔh.»

³⁵ U jɛnde' ki jon' inun bó waamu, nε ki p̄uon' ki kàareh ki teh n̄ li tuo la, Uwien la cèrɛ' ijɛnd yie

ya yo ní baa ní, ³⁶ ki lienh ki teh: «O, n'Baa, a li fre kí tien nibonn κε. Cère ijend yie ní jende nni. Ama la cère nè ní li yé min yíe nà, cère' nè ní li yé sin yíe nà.»

³⁷ U liebe' ní u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi dɔ ki gɔh ne, ne u tɔke' Pier ki ye: «Simɔn, a gɔh ne-εε? Nɔa ní fre kí la gùɔn kukurku kuba mɔnɔn-ii? ³⁸ La gɔh mɛn, kí li kàareh ηɔ ki la lu biikm ni. Ni'yɛnm yíe, ama mituɔm ne pɔre' ne.»

³⁹ Ne ki tí jende' waamu, ki kàare' nin i ya nɔbonbaab. ⁴⁰ U tí liebe' ní u'panpaankaab bita nnɔ saan, ki laa' bi tí gɔh ne, kime migùɔnm ne nɔnde' be, ba ben bi li jiin kí ye bà.

⁴¹ U tí jon' ki kàare' ki liebe' ní nta bo, ki tɔke' be ki ye: «Ni bie ki fuoreh ne ki dɔ ki gɔh-a! Ni dèkre'-a! Uyo baa'-a! Bi li taa Unil ya Bijε kí ηukn bibierdenb.

⁴² Fii mɛn tí jo. Liike mɛn, wà kuɔre' nni nnɔ nekn' ní ηɔ.»

Yesu ya cuom

(Matie 26:47-56; Luk 22:47-53; San 18:3-12)

⁴³ U laan bie ki lienh ne Sudas u'panpaankaab piik nin bile nnɔ ya uba nin linigol pɔk ki puɔ' u'bo ki tuke mujusiemu nin ilɛnbɛn. Bitɔtuɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbε ya cienb ne sɔn' be ní. ⁴⁴ Sudas wà kuɔre' *Yesu nnɔ tɔke' linigol nnɔ ki ye: «Ni lá laa' n jon' ki tí lɔkn' wà la, wɔn nínɔ. Ní cuo wɔ, kí tùɔre kí li ηuuke wɔ ki joh.»

⁴⁵ Tɔ, Sudas tí baa' ne ki pɔk ki nekn' *Yesu ne ki ye: «Cɛnbaa,» ne ki lɔkn' wɔ. ⁴⁶ Ne bi cuo' Yesu. ⁴⁷ Bà te ni'saan nnɔ ya uba nère' kijusiek ki gε' ki paare' bitɔtuɔrcienb ya cien ya tonsɔnl uba ya tubl. ⁴⁸ Ne *Yesu tɔke' bà baa' be ní lá cuo wɔ nnɔ ki ye: «Ni

tuke mujusiemu nin ilenben ní lá cuo nni ten n yé udukond ne-a! ⁴⁹ Idaan ke n là te ni'saan Uwien ya duku ya luo bo ne ki wəknh binib, ne na cuo' nni u ya yo. Tə, ni cuo' nni fenfennə, ηə nə kɛle' *Uwien ya gbənkɛ ni nnə nɛ́ rí tien ne.»

⁵⁰ Nen saan ne u'panpaankaab ke sen' ki daan' wə. ⁵¹ Unacenfaan uba mə là pe u'bo ki fifike' bukpɛlbu. Bi ye be rí cuo unacenfaan nnə ki tĩ dɛkre nin u'kpɛlbu, ⁵² ne u daan' bù ki sen' liñil ki bure'.

Sufmbɛ ya buur ya cɛkl yaab bun' Yesu tibuur

(*Matie 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; San 18:13-14, 19-24*)

⁵³ Bi taa' *Yesu ki jon' bitətuərcienb ya cien den. Bitətuərcienb ke nin *Sufmbɛ ya cienb nin *Yiko ya wənwəknb mə taan' ni'saan. ⁵⁴ Pier pe *Yesu bo, ki te fənfəkm ki tĩ baa' bitətuərcienb ya cien den, ki kən' ki kɛle' biguguurb saan ki lokreh umu. ⁵⁵ Bitətuərcienb nin tibuur ya cɛkl yaab ke nuunh bi li dule nə bo kí biin *Yesu ηə kí ku wə. Bi tien' ma ke ba laa' u'biil. ⁵⁶ Binib ligol nen' u'bo kutonnɛnku ke ya bol ama bi'gbɛr nnə ηa cende'. ⁵⁷ Bi'ni biba fii' ki sere' ki nen' u'bo ki ye: ⁵⁸ «Ti cii' u len' ki ye u li bere Uwien ya duku kua binib mɛn' kù nnə, kí mɛ kutəku iwien ita, nib ηa rí mɛ kun.» ⁵⁹ U ya sen ni mənən bi'gbɛr ηa cende'.

⁶⁰ Bitətuərcienb ya cien fii' ki sere' binib nnə ke ya siik ni, ne ki niire' *Yesu ki ye: «ηa rí len kí jiiin-ii? ηa ηməbe tuba á len kí jiiin binib bà biindeh ηe nə-əə?» ⁶¹ Ne *Yesu ηmin ka gere'. Bitətuərcienb ya cien tí niire' wə ki ye: «A yé Uwien ya Nigɛndke Kristo ne-ɛɛ? A yé ti pɛkeh wə nnə ya Bijɛ ne-ɛɛ?»

62 Nε *Yesu ye: «N yé wɔn nε. Ni li ε Unil ya Bijε kε Uwien, mituɔm kε ya daan ya jie bó, ki li ε u te titεwɔlgbɔnt ni paaki bó, ki we ní.»

63 U len' nnɔ ma nnɔ, nε bitɔtuɔrcienb ya cien kere' wɔn bugbɛn ya lierl†, nε ki ye: «Ta ji nuunh mɔnkunl. 64 Ni cii' u suke' Uwien ma bo. Ni maaleh mila?» Nε bi'kε ye u bii' ki kpε mikuum.

65 Bi'ni biba cin' ki cεreh u'bo tiñinsent ki taa' kukpɛlcieku ki pibn' u'nun bó, ki kureh wɔ, ki tɔkeh wɔ ki teh: «Bukre' wà kure' ηε.» Nε biguguurb nnɔ taa' wɔ nin itεnpε.

Pier niε' ki ye wa ben Yesu

(*Matie 26:69-75; Luk 22:56-62; San 18:15-18, 25-27*)

66 Pier te uluo bo uyo wà nnɔ, nε bitɔtuɔrcienb ya cien ya piitonsɔnl uba baa' 67 ki laa' Pier lokreh umu, nε u tũre' ki liike' wɔ ki ye: «A'mɔ là te nin Nasarεt ya *Yesu wuɔ nε.» 68 Nε Pier niε' ki ye: «Ma ben, ka cii' a'lenm nnɔ ya tingi.» Nε ki siere' ki kɔn' kunakuuku ni. [U ya yo nε ukuoje muɔ'.]‡

69 Upiitonsɔnl nnɔ tí laa' wɔ nε ki tí tɔke' binib bà te ni'saan nnɔ ki ye: «Uje wuɔ mɔ yé *Yesu yaab ya uba nε.» 70 Nε Pier tí niε' nle bo.

Ní tí pukn' waamu nε binib bà te u'saan nnɔ mɔ tɔke' wɔ ki ye: «Nì yé imɔn nε, a yé *Yesu yaab ya uba nε, kimε a'mɔ yé Galile ya nil nε.» 71 Nε Pier cin' ki niεh ki poleh ki teh: «Ma ben ni lienh unil wà ya gber nɔ, n nɛn' la, Uwien la dàan nni» 72 Nε ukuoje pɔk ki muɔ' i ya tàan bo ki lere'. Nɛn saan nε Pier tiere' *Yesu bi tɔke' wɔ ma ki ye: «A li niε bolm mita

† 14:63 Liike Matie 26: 65. ‡ 14:68 Bi'kpie' ki kele' tigbɔnt tà nnɔ ya tuba ni u ya yo nε ukuoje muɔ' ηa te tu'ni.

kí ye ña ben nni ne kí yaan ukuoje ní muo kí lere»
nno, ne ki muo' ceen.

15

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur

(Matie 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; San 18:28-38)

¹ Ni faa' kutennesansanku, ne bitatuarcienb nin *Sufmbe ya cienb nin *Yiko ya wawnaknb nin tibuur ya cekl yaab ke kèle' ki bonde' bi li tien ma bo. Bi lôle' *Yesu, ne ki taa' wə ki ti ñukn' Pilat.

² Pilat niire' wə ki ye: «Sin, a yé *Sufmbe ya ber ne-εε?» Ne u jiin' wə ki ye: «Sin ne ye nno.»

³ Tə, Bitatuarcienb nno biin' wə isen ya yebe ni.

⁴ Ne Pilat ti niire' wə ki ye: «Ña ní len kí jiin-ii? Cenge bi biindeh ñe mibiinm mà ke ya bol-a!» ⁵ Ama *Yesu ña ji jiin' ñəbonl, ne ni cuo' Pilat miyokm.

Bi bun' Yesu tibuur ki ye u kpe mikuum

(Matie 27:15-26; Luk 23:13-25; San 18:39–19:16)

⁶ *Sufmbe ya Pak ya nacenku ke nacenku ya yo la, Pilat li ñen lipekl ya nil wə linigol yie wə ne kí wiε. ⁷ U ya yo ki laa' uje uba te lipekl ni bi yih wə Barabas. Wənin binib bà là pε u'bo nno là kpīin' kukpiinku ne ki ku' unil uba. Nēn bo ne bi là pεkn' bε. ⁸ Linigol nno baa' Pilat saan ki təkε' wə ki ye wə ní tien u ti ní teh ma kunacenku nno ya yo. ⁹ Ne u niire' bε ki ye: «Ni yie ní wiε ne *Sufmbe ya ber ne-εε?» ¹⁰ U niire' nno, kimε u ben ki ye bitatuarcienb ñməbe kinenk ne *Yesu bo, nen ne cère' bi taa' wə ki ñukn' wə.

¹¹ Ama bitatuarcienb ben sureh linigol nno ne ki teh bε ní təkε Pilat wə ní wiε bε Barabas. ¹² Ne Pilat ti niire' bε ki ye: «Nno la, uje wə ni yih wə *Sufmbe

ya ber nnɔ n li tien wɔ mila?» ¹³ Nε bi wuure' ki ye: «Kpe wɔ udɔpɔnpɔn bo!» ¹⁴ Nε Pilat tɪ niire' bε ki ye: «U tɛn ki bii' li lε biil nε?» Nε bi tɔɔreh ki wuureh ki gbiekeh ki teh: «Kpe wɔ udɔpɔnpɔn bo!»

¹⁵ Pilat yɪe wɔ ɲ sɔnge bi'yɛnm nε ki wiε' Barabas. U cɛre' u'sojambε ɲi' *Yesu inalεbe, nε u taa' wɔ ki de' bε bε ɲ tɪ kpe wɔ udɔpɔnpɔn bo.

Sojambε lɛh Yesu

(Matie 27:27-31; San 19:2-3)

¹⁶ Sojambε nnɔ taa' wɔ ki kɔn' Pilat den uluo bo, nε ki yin' bi'cɛkl ya sojambε kε ki taan', ¹⁷ ki taa' kuliermɔnmɔnku* kuba ki goln' wɔ, nε ki taa' ikonkon ki lɔnlɔn' uyukpekpiε ki kpεle' u'yul, ¹⁸ nε ki teh tɛn bi pɛkeh wɔ nε ki teh: «*Sufmbε ya berɔ, ti fuondeh ɲε-a!» ¹⁹ Ki taah lilenbenl ki kpaakeh u'yul bo, ki cɛreh u'bo tiɲinsɛnt nε ki gbaandeh u'nun bɔ ki gɔndeh. ²⁰ Bi lɛ' wɔ ki tɪ gben', nε ki gore' kuliermɔnmɔnku nnɔ, ki taa' u'wɛngolkaar ki jiin' ki goln' wɔ, nε ki taa' wɔ ki ɲɛn' ki bure' bε ɲ tɪ kpe wɔ udɔpɔnpɔn bo.

Bi kpe' Yesu udɔpɔnpɔn bo

(Matie 27:32-44; Luk 23:26-43; San 19:17-27)

²¹ Bi joh ma nnɔ nε ki tɪ cende' ujε uba bi yih wɔ Simɔn, u yé Sirenn ya du ya nil nε, ki ɲɛn' ikpɔan bɔ ɲ. U yé Aleksand nin Lufus ya baa nε. Bi cuo' ujε bugben ki wɔbn' wɔ, wɔ ɲ tuke *Yesu ya dɔpɔnpɔn. ²² Bi taa' *Yesu ki tɪ baa' niba saan, bi yih nε Golgota, ni'tingi si: «Kuyukpɔbku ya Bùol.» ²³ Nε ki taa' midaam mà cuuke' uɲɔke wà bi yih wù miir nnɔ ki de' wɔ ki ye wɔ ɲ ɲu. Nε u yie' ka

* **15:17** U ya yo, bibɛrb là guoh tiliermɔnt tà ya daaku faa nε.

ñun'. ²⁴ Sojambε nnə kpε' wə udəpənpən bo. Nε ki taa' u'wengolkaar bε n̄ t̄i gbiire nε ki fūəre' imúən ki liike' wà kε li ji nà bó. ²⁵ N̄i là te kutεn̄jaaku tikur tiwε nε, nε bi kpε' wə udəpənpən bo. ²⁶ Bi là kele' nà cère' bi kpε' wə nnə ki tēbn' u' dəpənpən bo u'yul bó. Bi là kele' ki ye: «*Sufmbε ya bεr.» ²⁷ Bi kpε' idukond ile mə idəpənpən bo Yesu saan. Bi kpε' uba u'nəjie bó, ki kpε' utə u'nəgen bó. [²⁸ Nε nà kele' *Uwien ya gbənkū ni nnə tien'. N̄i kele' ki ye: «Bi kaan' wə ki kpəbn' idukond bó nε.»]†

²⁹ Binib bā gēbreh ni'saan nnə sukreh wə ki gōnbēh iyul ki təkēh wə ki teh: «Sin wà là ye a li bere Uwien ya duku kí liēbe kí mε kù iwien ita nnə ³⁰ ηm̄ien a'ba, kí jiire n̄i udəpənpən wuu bo-a!»

³¹ Bitətuərciēnb nin *Yiko ya wənwəknb mə lēh wə ki teh: «U ηm̄ien' binitəb nε, ka n̄ fre kí ηm̄ien u'ba-a! ³² Uwien ya Nigēndkε Kristo, Israyel yaab ya bεrə, jiire n̄i udəpənpən wuu bo fēnfennə, tí lε ηə kí teke ηε kí ji-a!» Nε bi kpε' idukond yà u'saan idəpənpən bo nnə mə sukreh wə nnə.

Yesu ya kuum udəpənpən bo

(Matie 27:45-56; Luk 23:44-49; San 19:28-30)

³³ Tə, kuwensiiku ya yo nε n̄i ci' ki biike' utingbēn kε bo ki t̄i baa' kutaajuəku tikur tuta ya yo. ³⁴ Tikur tuta ya yo nε *Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «Elowi, Elowi, lama sabaktani?» N̄i'tingi si: «N'Wien, n'Wien, bε tien' a wiε' nni?»

³⁵ Binib bā se ni'saan nnə ya biba ηa cii' u wuure' ki ye ba mən̄mən̄m nε ki ye: «Li cengeh mēn u yih Eli nε.» ³⁶ Bi'ni uba sēn' ki jon' ki t̄i yuure' ticitənt

† **15:28** Bi kpiε' ki kele' tigbənt t̄a nnə ya tuba ni migbiirm 28 ηa te tu'ni.

ki lá sèkn' midεηmiηmiikm miba ni, ki taa' ki tuun' lilεnbεnl bo, ki tεnde' ki kòle' u'ñɔbu ki ye wɔ́ rí muɔre, nε ki ye: «Dàan mεn, tí liike Eli li baa kí lá jiin wɔ́ bii wa rí baa.»

³⁷ Nεn saan nε *Yesu wuure' ufaa bo, nε ki kpo'.

³⁸ U ya yo nε kukpεlcεkpεkpiεku kùà bore' Uwien ya duku ni bolm mile nnɔ kere' ku'siik ni paaki ki tí ci' tingi. ³⁹ Sojambε kobk ya ciεn wà se *Yesu ya nun bó nnɔ laa' u kpo' ma bo nε ki ye: «Imɔ̀n, uje wuɔ́ mɔ̀nbe ki yé Uwien ya Bijε nε.»

⁴⁰ Bipiib biba mɔ́ là te ni'saan, ki se fɔ̀nfɔ̀km ki likeh. Bi'ni uba si Mari Madelenn, utɔ́ si Saakbuk nin Yose ya naa Mari, utɔ́ mɔ́ si Salome. ⁴¹ *Yesu là te Galile ma nnɔ, nε bipiib nnɔ là pε u'bo, ki sɔ̀nh itùon ki toreh wɔ́. Bipiib bà là pε u'bo ki tí baa' Yerusalem nnɔ mɔ́ là te ni'saan ki yebe.

Yesu ya subm

(Matie 27:57-61; Luk 23:50-56; San 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Ní juɔre' ma nnɔ nε uje uba baa' ní bi yih wɔ́ Yosef u yé Arimate ya nil, ki yé tibuur ya cεkl yaab ya uba binib boh wɔ́ cεεn. U'mɔ́ là gu Uwien ya bεl li baa ní uyo wà nnɔ nε. Ní là yé kutaaku kùà li faa *Saba ya daali, uyo wà bi bondeh *Saba ya daali nnɔ nε. Yosef jon' Pilat saan nin lifɛl ki tí tɔ̀ke' wɔ́ ki ye u tuo' la, wɔ́ rí cèbe wɔ́ *Yesu ya gbεnεnt. ⁴⁴ Pilat cii' bi ye *Yesu kpo' ηɔ́ ma nnɔ nε ní cuo' wɔ́ miyɔkm. Nεn saan nε u yin' sojambε kobk ya ciεn ki niire' wɔ́ ki ye: «*Yesu kpo' ma nǐ wuɔ̀ke'-aa?» ⁴⁵ Nε u tɔ̀ke' wɔ́ u kpo' uyo wà. Pilat cii' u kpo' uyo wà ma nnɔ, nε ki de' Yosef usen wɔ́ rí tí taa u'gbεnεnt. ⁴⁶ Nε Yosef jon' ki tí de' kukpεlcieku kuba, nε ki jiin' *Yesu ya gbεnεnt udɔ̀pɔ̀npɔ̀n bo,

ki taa' kù ki tenten' tù, ki taa' ki tì ble' ufɛle uba ni. Bi là cube' ufɛle nnɔ kujɔtenku kuba ya kele ni nɛ, nɛ ki binde' kutɛngbengbenku kuba, ki b̄iin' bufɛnañɔbu†. ⁴⁷ Nɛ Mari Madelenn nin Yosɛ ya naa Mari laa' bi ble' *Yesu nà saan.

16

Yesu mɛkre' bitenkpiib ni

(Matie 28:1-8; Luk 24:1-12; San 20:1-10)

¹ *Saba ya daali gɛbre' ma nnɔ, nɛ Mari Madelenn nin Saak ya naa Mari nin Salome jon' ki tì dɛ' mikpɔm mà ya nu ŋmɛ bɛ ní tì faan *Yesu ya gbɛnɛnt. ² Saba ya daali gɛbre', kutaaku kùà li faa nnɔ, nɛ bipiib nnɔ wɔre' ki fii' n̄i b̄iike ki bure' likul nnɔ bó ki tì baa' ki laa' uwien te ki puɔreh. ³ Bi joh ma nnɔ nɛ ki niireh tɔb ki teh: «ŋmɛ li tì biire tɛ kutɛnku nnɔ?» ⁴ Bi tì tuo ni'saan sɔ, ki liike' ki laa' kutɛnku nnɔ ŋa ji bi. Kù là yé kutɛncɛnciɛnku nɛ. ⁵ Bi tì baa' ki kɔn' likul nnɔ ni nɛ ki laa' unacɛnfaan uba kɛ unɔjie bó ki guo kulierpenpienku. Nɛ bujɛwaanbu cuo' bɛ cɛɛn.

⁶ Nɛn saan nɛ unacɛnfaan nnɔ tɔke' bɛ ki ye: «La cère mɛn n̄ɛ ní cuo nɛ jɛwaanbu. Ni nuunh Nasaret ya *Yesu wà bi là kpe' wɔ udɔpɔnpɔn bo nnɔ nɛ. U mɛkre'-a! Wa ji te niɛ saan. Liike mɛn, bi là taa' wɔ ki ble' nà saan sɔ. ⁷ Li joh mɛn, kí tì tɔke Pier nin u'panpaankɛtɔb kí ye u liere' bɛ ki bure' Galile bó ŋɔ. Bi li tì lɛ wɔ nɛn bó nɛ tɛn u là tɔke' bɛ ma bo.»

⁸ Ni bɛke' bipiib nnɔ cɛɛn nɛ bi ñɛn' likul nnɔ ni ki tiinh bi'gbɛnɛnt kɛ ŋɔh. Bujɛwaanbu cuo' bɛ ma nnɔ nɛ ba tɔke' nil.

† 15:46 Liike Matie 27:60.

*Yesu mɛkre' ki cɛrɛ' bi laa' wɔ
(Matie 28:9-10; San 20:11-18; Luk 24:13-35)*

[⁹ *Saba ya daali gɛbre', kutaaku kua li faa nnɔ ya tɛŋaaku, *Yesu mɛkre' ma nnɔ nɛ ki kpɛ' ki taa' u'ba ki wuɔn' Mari Madelenn. Wɔn nɛ yɛ upii wà isɛnpol ilole là ŋaake wɔ, *Yesu ŋɔrɛ' yɛ nnɔ. ¹⁰ U jon' *Yesu yaab saan ki laa' bi te uyensaa ni, ki kɛ ki muɔh. Nɛ u tɔke' bɛ ki ye u laa' Yesu. ¹¹ Bi cii' u ye u laa' *Yesu u fuobe, nɛ ba teke' ki jin'.

¹² Ni ya puoli bó nɛ bi'ni bile là cuonh ki joh udugbaan bó. Bi joh ma nnɔ nɛ *Yesu cɛrɛ' bi laa' wɔ. Wa te tɛn u là te ma uyo wà Mari Madelenn laa' wɔ nnɔ. ¹³ Bi liebe' bi'tɔb saan ki tɪ tɔke' bɛ ki ye bi laa' Yesu, nɛ ba tí teke' ki jin'.

*Yesu cɛrɛ' u'panpaankaab piik nin uba laa' wɔ
(Matie 28:16-20; Luk 24:36-49; San 20:19-23;
Itùon 1:6-8)*

¹⁴ *Yesu fɔrɛ' ki cɛrɛ' u'panpaankaab piik nin uba laa' wɔ uyo wà bi te ki jinh tijier. U kɔn' nin bɛ ki ye bɛ tien' ba teke' binib bà laa' wɔ u mɛkre' nnɔ len' nà nnɔ ki jin-i? Nɛ ki ye bi'yul nɛ faa. ¹⁵ Nɛ ki tí tɔke' bɛ ki ye: «Li joh mɛn uŋɛndun ni ni'kɛ saan kí li kpaandeh tigbɛmɔnmɔnt binib kɛ saan. ¹⁶ Wà kɛ li teke kí ji kí cɛrɛ bɛ ní sɪi wɔ Uwien ya ŋunm nɛ li ŋmɛrɛ. Wà kɛ ŋa teke' ki jin' la, Uwien li dɛrɛ u'tub. ¹⁷ Binib bà kɛ li teke kí ji nnɔ li tien miyɔkm ya bont. N'yel bo, bi li ŋɔrɛ isɛnpol, ki li len milencɛnm, ¹⁸ ki li cuo iwɛ ya ní tien bɛ niba. Bi ŋun' uŋɔkŋɛndkɛ la, wa ní tien bɛ niba. Bi li taa bi'nuɔ kí paan biwiɛnb bo nɛ bɛ ní faake.»

*Uwien taa' Yesu ki don' paaki bó
(Luk 24:50-53; Itùon 1:9-11)*

19 Yonbdaan *Yesu tɔke' bε tigr̃er ki t̃i gben' nε Uwien c̀ere' u don' paaki b́o, ki t̃i k̀ele' u'jie b́o.
20 Nεn saan nε u'panpaankaab joh ni'ke saan ki tɔkeh binib tigr̃εm̃nm̃nt. Nε Yonbdaan toreh bε ki c̀ereh bi teh miyɔkm ya bont. Nεn nε wɔngeh ki teh bi lienh tigr̃er t̃a nnɔ te nε.]*

* **16:20** Bi kp̃ie' ki kele' tigr̃ɔnt t̃a nnɔ ya tuba ni migbiirm 9 k̃i t̃i baa 20 ŋa te tu'ni.

Uwien ya Jɔtiefɛnku ya gbɔnku
The New Testament in the Ngangam language of Togo
copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ngangam

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Ngangam

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022
f30fbe0b-cda1-5a60-a4ee-8be80c6caef6